

ANÀLISI SOCIAL I CULTURAL DELS ANYS 1960-1970

LA CONTRACULTURA I LA MÚSICA



Marc Prat Garcia

Universitat de Girona. Facultat de lletres

Màster en Comunicació

Treball de final de màster

Tutora: Dra. Carme Pardo

27/06/2016

Girona. Juny de 2016

“La música és una necessitat. Després del menjar, l’aire, l’aigua i la calefacció, la música és la següent cosa més necessària a la vida.”

Keith Richards

Índex

1. INTRODUCCIÓ I METODOLOGIA	1
2. UNA REVOLUCIÓ IMPLICA UNA CONTRACULTURA?	3
3. CONTEXT HISTÒRIC I SOCIAL	4
4. MOVIMENTS REVOLUCIONARIS ANTERIORS A LA CONTRACULTURA	8
4.1 EL MOVIMENT AFROAMERICÀ PELS DRETS CIVILS	8
4.2 <i>LA BEAT GENERATION</i>	10
5. LA CONTRACULTURA 1960-1970	13
5.1 EL MOVIMENT <i>HIPPIE</i>	16
6. CONTRACULTURA MUSICAL	19
7. THE BEATLES	22
7.1 TRAJECTÒRIA	23
7.2 ESTIL PERSONAL	27
7.3 PRODUCCIÓ MUSICAL	29
8. THE ROLLING STONES	32
8.1 TRAJECTÒRIA	32
8.2 ESTIL PERSONAL	35
8.3 PRODUCCIÓ MUSICAL	37
9. COMPARACIÓ: THE BEATLES I THE ROLLING STONES	39
10. CONCLUSIONS I VALORACIÓ PERSONAL	42
11. BIBLIOGRAFIA	47

1. Introducció i metodologia

El següent treball és un estudi de la societat contracultural nord-americana dels anys 60 i 70 del segle passat, un període influenciat enormement per anteriors guerres mundials, causants d'una generació amb esperit de canvi i ideals trencadors. La contracultura d'aquests anys va fer sorgir diferents pensadors, artistes, i revolucionaris que es van caracteritzar per anar en contra la cultura del moment i els ideals establerts. Com és el cas de la cultura polaca, que durant la Segona Guerra Mundial va ser suprimida per les forces d'ocupació de l'alemanya nazi i la unió soviètica. Algunes de les polítiques estaven dirigides al genocidi cultural amb la mort d'acadèmics i artistes, com també la destrucció de gran quantitat d'obres culturals. Aquesta repressió cultural és estesa arreu a través de mecanismes que limitaven la llibertat d'expressió.

Per entendre la generació dels anys esmentats i el seu estil de vida, s'analitzarà el context històric i social, donant especial importància a la Segona Guerra Mundial i a l'època de postguerra. S'analitzaran altres moviments revolucionaris com el moviment pels drets civils a favor de la integració racial i la reivindicació d'una societat igualitària, alhora que es farà esment de la generació *beat*, el fenomen cultural anterior que dona pas a la contracultura, caracteritzat per una filosofia pròpia en la que tot era possible; va néixer com una rebel·lió política i ràpidament es va estendre per tots els sectors de la vida jove nord-americana. Lawrence Ferlinghetti, escriptor d'aquest moviment, considerava que l'art no s'havia de subjectar amb res (Barnatán, 1977: 18). La revolució d'aquesta generació, va donar les bases al moviment *hippie*, també analitzat durant el treball, que amb les seves característiques es va definir pel seu esperit trencador i reivindicatiu d'una societat regnada per la pau, l'amor i l'alegria. Analitzar aquests moviments paral·lels a la contracultura serà fonamental per entendre el panorama social de l'època, els ideals i la filosofia d'aquell temps, i sobretot, per ser conscients del punt de partida que té la contracultura dels anys 60-70.

Per últim, des d'un altre punt de vista, es parlarà del canvi social relacionant-lo amb la música com a mitjà d'expressió i reivindicació social, gràcies aquest moviment moltes persones van trobar la manera d'identificar-se estilísticament i poder compartir allò que pensaven de manera pública. Aquesta època va ser

causant de la creació de cançons com: *Jailhouse Rock*, *Blowing in the wind* o *I Can't Get no*. El rock va néixer com una nova filosofia, una nova manera d'entendre el món a partir dels ideals trencadors dels joves de postguerra i s'imposà amb una força enorme en la vida de tota una generació, va significar una ruptura que a la indústria musical l'interessà i que no va tenir més remei que absorbir-la. Partint del *rock & roll*, l'últim pilar que sostindrà l'estudi del treball serà l'anàlisi i la comparació de dos grups polèmics i revolucionaris de *rock & roll* del moment: The Rolling Stones i The Beatles; es farà esment al canvi social que van provocar, la fama que van aconseguir, els seus estils de vida excèntrics, la rivalitat que existia entre ells, la seva capacitat per omplir estadis...

En conclusió, un treball que el seu propòsit és donar a conèixer i analitzar la generació dels anys 1960-1970 des de diferents punts de vista, una generació d'ideals trencadors i poc conservadors que va protagonitzar un període històric curt però molt intents a la vegada.

2. Una revolució, implica una contracultura?

Quan parlem de contracultura durant el S.XX, ens referim a un fenomen que va en contra el sistema cultural establert, si segons el DIEC s'entén per cultura el "conjunt de coneixences literàries, històriques o de qualsevol mena que hom posseeix com a fruit d'estudi, lectures, viatges, experiència...", la contracultura es caracteritza per la lluita contra els valors culturals establerts i per la cerca d'un model sociocultural alternatiu. Segons el DIEC: contracultura és el "nom donat a les manifestacions sociològiques i polítiques de diversos moviments i fenòmens socials, l'objecte dels quals és de subvertir i superar el sistema tradicional de valors de la societat capitalista, dogmàtica i autoritària"¹. Un terme proper al concepte de contracultura però amb diferent significat és <revolució>; segons el DIEC: "canvi en profunditat, global i dràstic de les institucions polítiques i socials de les estructures econòmiques d'una societat" (Institut d'Estudis Catalans s.f.). Una revolució no es produeix per grups de persones o sectes socials, sinó que és un fenomen en que s'hi veu immers el conjunt de la societat. Per exemple, durant el període de la revolució industrial les persones no podien escollir si volien continuar treballant manualment i preservar l'artesania, ja que la modificació productiva de la revolució afectava a tothom i ofegava qualsevol sistema productiu anterior. La principal diferència entre contracultura i revolució és que en el primer terme es pot escollir si es vol ser partícip o no del canvi i en el segon terme no, ja que no es dóna possibilitat d'elecció.

Explicat el significat dels dos termes, s'ha de tenir en compte que els dos moviments estan provocats per individus, la contracultura, per persones amb mentalitat de proposar alternatives pel funcionament social i entesa de la cultura, i la revolució, per individus que a partir dels avanços tècnics i tecnològics canvien el funcionament productiu, econòmic, polític i d'estructura social d'una societat. A grans trets doncs, la contracultura és un fenomen de canvi que el proposen un nombre determinat de persones que pot arribar o no a modificar una societat, en canvi, la revolució és un canvi que modifica.

Per exemplificar aquests dos termes, en el cas de la revolució, podem anomenar casos revolucionaris com: la invenció de l'agricultura i la ramaderia, la invenció de

¹ Diccionari *online* de la llengua catalana, segona edició DIEC2. <http://goo.gl/LH5xM6>.

l'escriptura, la revolució industrial, o bé, la revolució tecnològica. Tots aquests canvis van ser generadors d'una transformació i organització social que tothom se'n va veure afectat...

En el cas de la contracultura, si ens remetem a les primeres dècades del S.XX, trobem un moviment renovador i rupturista, caracteritzat per introduir elements innovadors respecte altres formes convencionals en qualsevol tipus d'obra d'art o d'element artístic, l'avantguardisme. Intel·lectuals coneguts de l'època que van protagonitzar els diferents moviments d'avantguarda van ser: Louis Aragon (poeta); André Breton i Jorge Francisco Isidoro Luis Borges Acevedo (escriptors); o bé, Tristan Tzara (assagista i poeta).

Una de les preguntes que ens podem qüestionar una vegada analitzats els termes de revolució i contracultura és si una revolució implica necessàriament una contracultura. La resposta en aquesta qüestió és contesta amb una negació, una contracultura pot néixer sense una revolució, tot i que això no nega que moltes vegades els moviments contraculturals neixen influenciats per revolucions anteriors. Per exemple, en el cas de la revolució francesa, no va néixer una contracultura després del canvi dràstic que va produir la nova societat industrial. Per altra banda en canvi, el cas esmentat de l'avantguardisme sí que actua en contra una cultura anterior, els protagonistes de l'època se'n adonen que no volen continuar seguint referents culturals antics sinó que volen adoptar noves formes de veure l'art i percebre la cultura.

En el cas de la contracultura que ens ocupa en aquest treball, es podrà apreciar que aquest període sí que neix en reacció a altres moviments, generalment per la inconformitat del present i la voluntat de canvi.

3. Context històric i social

El final de la Segona Guerra mundial i l'època de postguerra són els períodes fonamentals per entendre el naixement de la contracultura i la seva filosofia, una època caracteritzada per conflictes, malestar social i desigualtats.

La segona Guerra Mundial (1939-1945) va ser un conflicte bèl·lic que va afectar a moltes de les nacions del món, incloent les dues grans potències organitzades en dues aliances militars; els Aliats: Gran Bretanya, França, Polònia, Canadà, Sud-àfrica, Austràlia, Nova Zelanda, Noruega, Països Baixos, Bèlgica, Grècia, la Unió Soviètica i els Estats Units d'Amèrica; i les potències de l'Eix: Alemanya, Itàlia, Japó, Romania, Hongria, Bulgària, Iugoslàvia i durant un període curt, Finlàndia. Tot i la gran divisió de bàndols, també hi va haver països neutrals, aquests van ser: Irlanda, Portugal, Suïssa i Suècia. La segona Guerra Mundial va ser el primer conflicte en què es van manipular armes nuclears. El conflicte, es va veure afectat per la guerra anterior, la Gran Guerra (1914-1918), la qual va dividir el món en dos bàndols; els aliats: França, l'Imperi Britànic, Sèrbia, l'Imperi Rus, els Estats Units i el Regne d'Itàlia; i les potències centrals: l'Imperi Alemany, l'imperi Austrohongarès, l'Imperi Turc i Bulgària.

La segona guerra mundial va involucrar 100 milions de militars; entre 50 i 60 milions de persones van perdre la vida, la gran majoria civils; en termes generals, va perdre la vida un 3% de la població mundial de l'època, fet pel qual es considera aquesta guerra com un dels conflictes més mortífers de la història de la humanitat. El final de la guerra es va produir amb el llançament de les dues bombes atòmiques sobre les ciutats japoneses de Hiroshima i Nagasaki, aconseguint que Japó es rendís davant els Americans. Aquesta massacre va produir més de 75.000 morts i ferits.

Va ser el conflicte armat més gran de la història i s'estima que va tenir un cost, en diners i en recursos, major que totes les altres guerres juntes. Al final de la guerra, milions de persones es van quedar sense casa, l'economia europea s'havia ensorrat i el 70% de la infraestructura industrial europea estava destruïda. El 1947, el Secretari d'estat dels Estats Units, George Marshall, va establir el Pla Marshall per a la recuperació econòmica europea. Aquest pla preveia que els EUA destinessin bilions de dòlars per a la reconstrucció d'Europa. Els països ocupats per la Unió Soviètica no van beneficiar-se d'aquest pla.

Arran del conflicte, l'any 1945 es va crear un organisme internacional anomenat: Nacions Unides, organització creada amb la finalitat de mantenir la pau al món, promoure la cooperació econòmica, cultural, social i humanitària, garantir la seguretat dels estats basant-se en els principis d'igualtat i autodeterminació i vetllar

pel respecte dels drets humans. En l'actualitat 193 estats formen part de l'organisme.

Finalitzada la guerra, el període de postguerra va ser curt, sobretot pel començament de la guerra Freda l'any 1947, caracteritzada per un enfrontament polític, econòmic, social i militar no armat, ja que cap dels blocs implicats va aplicar accions directes contra els altres. Les tensions principals d'aquest conflicte van esdevenir entre els diferents interessos geopolítics de la Unió Soviètica i els Estats Units. El conflicte va finalitzar a finals del S.XX, amb la dissolució de la Unió Soviètica, l'any 1985, la caiguda del mur de Berlín, l'any 1989, i el cop d'agost de la Unió Soviètica, l'any 1991.

Després de les guerres mundials, la natalitat va augmentar considerablement, fet que va causar l'aparició d'una abundant generació de joves amb temps per pensar i no haver-se de dedicar únicament a lluitar i subsistir, com els pares d'aquests van haver de fer durant les guerres. La societat Estadunidenca es va veure transformada per un procés d'igualtat social, fets com l'accessibilitat a les transformacions dels mitjans de comunicació i els transports, o bé, l'accés a l'educació superior i a la propietat privada van ser els motius d'aquests canvis dirigits cap a la igualtat.

Durant la dècada posterior a la Segona Guerra Mundial, la societat Estadunidenca es va caracteritzar per una prosperitat sense precedents i un important procés d'igualació social produït per la societat del benestar i el capitalisme, l'anomenada classe mitja, formada per persones d'ingressos regulars amb un treball assalariat. Es va incrementar la producció industrial, principalment la indústria alimentària, la producció de carbó, la metal·lúrgia, els productes agrícoles i la gasolina. La prosperitat va ser resultat d'un cercle virtuós que es va generar a partir del consum, juntament amb la difusió dels canvis tecnològics produïts per les indústries i els canvis financers. Va ser l'època en què es va començar a produir mitjançant els sistemes del fordisme i el taylorisme, caracteritzats per l'organització racional i científica del treball i per la producció en cadena. Al llibre: *El Nacimiento de una cultura* de Theodore Roszak, s'anomena aquest fet com a tecnocràcia, entesa per la forma social en la que la societat industrial aconsegueix el cim organitzatiu, una filosofia que creu amb allò racional, modern, actual i planificat.

“Per superar els desajustos i fissures anacrònics de la societat industrial, la tecnocràcia opera a partir d'imperatius inqüestionables, com la necessitat de més eficàcia, la seguretat social, la coordinació humana i de recursos en gran escala, els creixents nivells d'abundància i les manifestacions del poder col·lectiu humà cada cop més formidables”. (Roszak, 1970: 19).

Aquests canvis van fer augmentar la productivitat i abaratir costos, característiques que van permetre que els treballadors accedissin al mercat de bens de consum –automòbils, electrodomèstics... Les classes mitjanes i populars van millorar notablement les condicions de vida, ajudades també per l'estat del benestar, que garantia una sèrie de serveis i comoditats que abans eren privats.

Aquestes millores econòmiques i socials van provocar un consum de masses estès a gran part de la societat i una passivitat en quant als reclams socials i les lluites obreres, el nou sistema era còmode i va fer despreocupar a una gran part de la ciutadania de molts aspectes rellevants en relació a la política i el funcionament de la societat.

Un cop els infants de postguerra van esdevenir joves, van començar a adonar-se que molts aspectes del seu voltant no funcionaven com voldrien i que hi havia una gran quantitat de desigualtats que no es podien consentir, aquesta generació va voler mostrar el seu inconformisme i passar a l'acció. Se'n van adonar del que les seves famílies van patir durant les guerres, de la infelicitat que això va causar, de la visió classista i discriminatòria que es tenia en moltes societats, de les migracions constants... en definitiva, van percebre com la generació passada havia deixat un món dividit i conflictiu que seria el context on els tocava viure.

Arran d'aquesta visió, és quan neix el moviment de la contracultura, un fenomen que sobretot es determina per la intenció de canvi i l'inconformisme social, una societat en busca de formes d'autoafirmació i veu pròpia.

4. Moviments revolucionaris anteriors a la contracultura

Abans d'analitzar la contracultura del període acordat és fonamental conèixer dos moviments reivindicatius anteriors que directament van repercutir als anys 60 i 70. Tots dos, amb motivació per canviar aspectes socials i fugir de convencions i estereotips àmpliament estesos.

4.1 El moviment afroamericà pels drets civils

El moviment afroamericà pels drets civils va sorgir en un context de racisme, una època en què les persones es classificaven per la raça i el color de pell i no per les qualitats pròpies de cadascú; moviment dut a terme entre el període de 1955 i 1968 amb la intenció d'acabar amb la discriminació racial contra els afroamericans als Estats Units, un moviment contracultural que va lluitar per un canvi radical.

Des de mitjans dels anys cinquanta la segregació racial es va tornar intolerable, milions de negres van emigrar del sud a les ciutats de Nord-Amèrica passada la segona guerra mundial. Aquest fenomen migratori va urbanitzar i modernitzar un sector important de la població negra, els qui fins al moment només havien conegut un estil de vida rural, condició que al cap de poc temps es va transformar amb una consciència política i una entesa del funcionament social. L'arribada constant de nous immigrants de raça negra als Estats Units no va tenir una rebuda cordial, sinó que es va fer present una societat discriminatòria que no portava a terme cap dels ideals igualitaris que defensava.

Figures importants del moviment en contra les desigualtat afroamericanes van ser: William Edward Burghardt Du Bois (1868-1963), intel·lectual, historiador i escriptor que va buscar la solució al racisme a través de diferents vies –la universitat, la propaganda, el separatisme econòmic, o la solidaritat vers el tercer món; Malcolm Little (1925-1965), portaveu dels EUA del grup Nació de l'Islam (NOI) i fundador de la *Muslim Mosque, Inc.* i de l'Organització de la Unitat Afroamericana, va ser assassinat amb 7 trets mentre feia una conferència al saló de ball Audubon de Manhattan; Rosa Louise McCauley (1913-2005), coneguda com a Rosa Parks, va defensar la igualtat sexual i ètnica al llarg de la seva vida, un fet rellevant és que va ser arrestada per desobeir un conductor d'autobús que la va obligar seure's a la zona reservada per la raça negra. En darrer lloc, Martin Luther King (1929-1968),

guanyador del Premi Nobel de la Pau l'any 1963, va ser un famós clergue i un dels principals líders del moviment analitzat, de la mateixa manera que Malcolm Little, Luther King va ser assassinat, en aquesta ocasió per un sicari de raça blanca anomenat James Earl Ray.

El moviment pels drets civils es va fer present a través de campanyes no violentes de resistència civil, en alguns casos produint situacions de crisi entre activistes i autoritats governamentals. Alguns dels boicots afroamericans coneguts van ser: el boicot d'autobusos de Montgomery (1955-1956), protesta política iniciada per Rosa Parks quan va ser arrestada, i que posteriorment va servir perquè la cort suprema de justícia declarés d'inconstitucionals les lleis que exigien la segregació racial als autobusos de Montgomery; l'ocupació de Greensboro (1960), en la que quatre estudiants afroamericans van entrar en una cafeteria Woolworth de Greensboro i es van assentar durant una hora a la barra, acte totalment prohibit pels ciutadans de color negre, els qui estaven obligats a consumir de peu. L'endemà dels fets, es van presentar a l'establiment 80 alumnes negres més, els qui també es van assentar a la barra, aconseguint amb aquesta unió que la reivindicació proliferés i s'estengués a 15 ciutats més a l'entorn de Greensboro. Veient les conseqüències del boicot, la cadena Woolworth es va veure obligada a suspendre el reglament segregacionista per les pèrdues econòmiques que estaven tenint. En darrer lloc, és rellevant el boicot de les marxes de Selma a Montgomery (1965), en aquest cas amb el resultat de l'aprovació de la llei del dret a votar l'any 1965. Durant aquest boicot pacífic els activistes afroamericans van fer publicitat de les tres marxes de protesta per recórrer els 87Km de l'autopista entre Selma (Alabama) i la capital de l'estat, Montgomery, amb la finalitat de desafiar un cop més la repressió segregacionista. El dia de l'arribada a Montgomery, el 24 de març del 1965, 25.000 persones van creuar la meta amb la fi de reivindicar els drets d'una minoria i recolzar els drets del sufragi. Actualment, la ruta és commemorada com el camí del dret del vot de Selma a Montgomery i és un camí històric nacional dels EE.UU.

El moviment pels drets civils va passar per diverses etapes. Un primer període durant els anys 50, en què el moviment es va gestionar per vies judicials, aconseguint arribar a la suprema cort de justícia i que es revisés la doctrina que promulgava la segregació amb el lema "separats però iguals". La segona etapa, l'any 1955, va començar amb el boicot d'autobusos de Montgomery, quan després

que Rosa Parks fos engarjolada Martin Luther King va dur a terme un nou boicot. Martin Luther King va esdevenir conegut en la protesta pel fet que va saber vincular els seus estudis de teologia amb el fet social del moment, va desenvolupar una estratègia de lluita per minories amb condicions d'opressió, King veia que la resistència que s'havia d'aplicar no podia ser violenta, la no violència era l'únic mètode moral i vàlid per aconseguir els drets que es reivindicaven.

Als anys 60, la televisió va desenvolupar un paper important pel moviment de lluita pels drets civils, va fer veure a molts ciutadans americans la realitat dels fets, una realitat que ja coneixien però que havien obviat deliberadament: imatges d'odi racial, la policia barallant-se amb manifestants pacífics, adults de raça blanca en contra joves... van ser escenes que van commoure l'opinió pública i van portar a certs grups liberals de raça blanca a unir-se al moviment en contra les discriminacions.

En aquest moment de despertar social, com a resultat de tants moviments pels drets socials i reivindicacions per la igualtat, l'any 1964, després de molts enfrontaments es va aconseguir que el congrés aprovés la llei dels drets civils, que prohibia la segregació racial als llocs públics i la discriminació laboral i educativa; una victòria que va costar esforç, dedicació, i fins i tot la vida de moltes persones.

4.2 *La Beat Generation*

“El peso del mundo es amor... No hay sosiego sin amor, no se duerme sin sueños de amor, sea frío o demencial, obsesionado con ángeles o máquinas, el deseo final es el amor...”

Allen Ginsberg

La Beat Generation va ser un moviment social i literari que va sorgir als anys cinquanta a nord Amèrica, un moviment juvenil que volia fugir d'allò establert, i que a finals dels 50 va ser absorbit per la cultura de masses. El terme prové de “*beaten down*” (derrotat), tot i que hi ha diverses explicacions, i reflecteix la desesperació d'un conjunt de persones influïdes per la depressió econòmica, la segona guerra

mundial i l'amenaça de la bomba atòmica. L'any 1959 Jack Kerouac, pioner d'aquesta generació, va considerar necessari suggerir un nou significat de la paraula, (beatitud) relacionat amb felicitat perfecta. Segons va explicar el novel·lista i crític John Clellon Holmes, la paraula <beat> defineix un estat mental en el que l'ésser humà s'ha desposseït de tot allò necessari, quedant receptiu davant la realitat circumdant però a la vegada impacient pels obstacles trivials: "Ser *beat* és estar en el fons de la pròpia personalitat, mirant cap a munt" (Barnatán, 1977: 16). L'impulsor de la paraula que fa referència aquest moviment va ser el poeta i novel·lista estadunidenc Jack Kerouac (1922-1969), que va conèixer el cor de la població anglesa gràcies a una una beca que li van donar quan va destacar practicant futbol americà. El grup inicial impulsors del moviment van ser: l'esmentat Jack Kerouac, Neal Cassady, William S. Burroughs, Herbert Huncke, John Clellon Holmes i Allen Ginsberg; tot i que més endavant, van entrar a formar-hi part: Carl Solomon, Philip Lamantia, Gregory Corso, Lawrence Ferlinghetti i Peter Orlovsky.

La filosofia de la generació *beat* es va caracteritzar per rebutjar els conformismes socials, obrir la ment i per entendre la vida d'una forma diferent. Els éssers participants de la generació tenien l'art com a manifestació -la poesia va ser una de les vies més experimentades-, les substàncies psicodèliques com a mecanismes de coneixement, la música com alliberament espiritual i eren partidaris d'una visió tolerant i antifeixista. Un dels poetes estadunidencs més arrelats a aquesta generació defineix el moviment de la següent manera:

"La Generació *Beat* és espiritual, apassionada, sentimental, poètica. La Generació *Beat* és joventut, querella, desil·lusió d'un somni ferit, testimoni d'honor i respecte. La Generació *Beat* preveu que els joves abandonaran casa seva per anar-se'n a viure a l'estranger. La Generació *Beat* és un somni de joventut, un somni que es farà vell com un parell de tisoires, un gabinet o un instrument contundent. La Generació *Beat* és cançó, cançó de carrer, cançó d'església. Llucifer és gran, Llucifer és el primer pensador lliure, Llucifer és l'etern rebel. Visca Llucifer! La Generació *Beat* és extàtica i portadora de felicitat", Gregory Corso (Barnatán, 1977: 23-24).

Els joves de la generació *beat* es van autoanomenar la generació *beatniks*, una joventut divorciada dels seus progenitors, rebels i vagabunds que es refugiaven als

suburbis del paradís americà. Molts dels joves d'aquesta generació van ser perseguits per la llei i pel seu estil de vida excèntric: engarjolats per robar, fer espectacles públics, violacions, acusats pels inquisidors, etc. (Barnatán, 1977: 16). La dinàmica de vida i els ideals de la generació van ser precursors del moviment *hippie* a la dècada següent, alhora que d'una influència notable amb diferents àmbits de la cultura.

Durant el moviment no hi va haver manifestos polítics ni líders evidents, però el que va ser àmpliament reconegut van ser els manifestos poètics. Aquesta generació va trobar amb la poesia una manera de compartir el que pensava en relació a les desigualtats socials i la dinàmica social d'una forma pacífica. El que va caracteritzar aquest tipus d'escriptura va ser la màxima de Lawrence Ferlinghetti: "l'art no ha de subjectar-se a res". Agafant de base la teòrica de Ferlinghetti, són comuns els poemes acusadors i fantàstics, lligats a la realitat però alhora submergits a mons imaginaris, dues realitats diferents utilitzades per fugir per uns instants de la vida quotidiana. La majoria dels versos estaven numerats caòticament i seguien una estructura poc regular. L'impulsor del terme <beat> Kerouac es va posicionar en contra aquest caos estructural, mostrant-se enemic dels intervals "que interrompien les frases arbitràriament entretallades mitjançant falsos punts i comes, en la majoria dels casos inútils i fent-se partidari d'una escriptura més dinàmica, fluida i ordenada" (Barnatán, 1977: 19).

Un fragment del recull de poemes *Howl and Other Poems* anomenat *Howl* reflecteix la visió peculiar i singular de la generació *beat*, escrit per Allen Ginsberg, poeta d'origen jueu influït enormement pel modernisme, el romanticisme i la cadència del jazz. El poema va servir d'inspiració per la cançó *Spell* de la cantant del moviment *punk* Patti Smith, considerat com una de les composicions més destacades de la generació *beat*, en el moment de la publicació va ser considerat com a obscè provocant que l'autor de la seva publicació fos arrestat.

És conegut per la frase d'obertura: "He vist les millors ments de la meua generació destruïdes per la bogeria".

"He visto a los más grandes espíritus de mi generación destruidos por la locura, hambrientos histéricos desnudos, arrastrándose de madrugada por las calles de los negros

en búsqueda de la droga urgente imperiosa, iniciados a la cabeza del ángel ardiendo por la antigua conexión celestes con la dinamo de las estrellas en la maquinaria nocturna...” (Ginsberg,1959: 56).

5. La Contracultura 1960-1970

Quan es parla de contracultura durant el S.XX, es fa referència a un fenomen que va en contra el sistema cultural establert, segons el DIEC: “moviment de lluita contra els valors culturals establerts que cerca el desenvolupament d’un model sociocultural alternatiu” (Institut d’Estudis Catalans s.f.). Algunes figures de disciplines diferents remarcables dins d’aquest moviment, encara que amb una importància desigual, van ser: Betty Friedan, escriptora americana i activista en la lluita per la igualtat de gènere, coneguda per ser l’autora de *The Feminine Mystique*, obra de referència del moviment feminista; Jane Fonda, actriu que va guanyar dos premis Oscar, coneguda pels films *La síndrome de la Xina i Nine to Five*; Wavy Gravy, activista per la pau i l’autocontrol, popularment conegut per la seva aparença *hippie* i per ser el pallasso oficial de Grateful Dead²; W.Burroughs, novel·lista i crític nord-americà conegut per les seves trilogies: *Ciutats de la nit vermella, El lloc dels camins morts i Terres de l’occident*; Andy Warhol, pintor nord-americà conegut per ser una de les figures centrals del pop art; Paul McCartney, cantant i compositor britànic del grup *The Beatles*; entre d’altres.

Principalment, el moviment de la contracultura va néixer a les Universitats a mans de persones formades, que van agafar consciència de sí mateixes i van utilitzar els recursos que tenien per esdevenir una nova generació amb ideals completament nous. Segons Theodore Roszak, al llibre *El nacimiento de una contracultura*, descriu aquest canvi com:

“Una realitat que els joves han aconseguit d’una manera peculiar, inclús grotesca, i a simple vista infantil, arrancar quelcom d’oposició a la generació dels seus progenitor. Han llençat els llibres i diaris d’una generació radical més vella i han convertit la disconformitat en un estil de vida” (Roszak, 1970: 40).

² Grup de Rock i Folk Rock estadunidenc influït per la psicodèlia.

Aquest fenomen contracultural va sorgir als Estats Units, tot seguit al Regne Unit i posteriorment es va estendre a la major part del món occidental. La seva aparició no va ser d'un dia per l'altre, sinó que el desenvolupament històric, cultural i social va provocar el naixement del moviment.

L'escriptor i productor musical canadenc Colin Cripps ajuda a entendre el fenomen de crisi dels anys 60 amb un fragment del seu llibre *La música popular en el S.XX*:

“Els anys 60 van ser una època de descontentament social, un temps dramàtic. La crisi dels míssils cubans va preocupar al món per una possible guerra nuclear. El president J.F Kennedy i el senador Robert Kennedy van ser assassinats. La gent negra d'Amèrica i els catòlics d'Irlanda del nord es van manifestar pels drets civils. El líder negre Martin Luther King va ser assassinat i va començar el moviment *Black Power*. Va haver-hi disturbis a París; Rússia va envair Checoslovaquia...” (Cripps, 1999: 62).

Els pensadors de la contracultura estaven en contra de diferents aspectes: del racisme, les discriminacions i les desigualtats, estaven preocupats pel medi ambient, per la llibertat d'expressió, i al mateix temps, tenien molta desconfiança amb qui els governava. D'aquesta manera, la generació d'adolescents dels anys 60-70 van decidir trencar amb les normes i amb el que es considerava políticament correcte.

Durant aquesta generació, es va popularitzar la idea de viure al màxim i no deixar res per l'endemà. Era millor ser un cadàver guapo i jove que no morir de gran i vell. Per aquest motiu, durant aquesta època i van haver moltes morts precoç, els qui no van seguir un ritme de vida regular sinó tot el contrari, i aquest fenomen, ben d'hora els va passar factura; les morts per sobredosi i els casos d'addicció van ser molt abundants a l'època. Segons el llibre *Protest Song*:

“La contracultura és indissociable de les drogues al·lucinògenes, vehicle escollit per milions de joves per emprendre el viatge interior de la psicodèlia, sens dubte a bord d'un submarí vermell...” (Y. Delmas, 2005: 209)

El moviment del seixanta també van influir en corrents acadèmiques i intel·lectuals en el camp de la història, les relacions internacionals i la ciència política, que va revisar moltes de les premisses ideològiques de les ciències socials als Estats Units.

Altrament, un aspecte que també va deixar empremta d'aquest moviment va ser el canvi que hi va haver en les relacions sexuals, es va fixar la idea que s'havia de fer l'amor i no la guerra, i efectivament així es va fer. Les relacions socials, modificades també per la creació de formes més efectives de mètodes anticonceptius, com és el cas del descobriment de la píndola, l'any 1951, van canviar per complet. Va aparèixer el concepte de sexe recreatiu, la poligàmia, amb el que es podia escollir la persona amb qui es volia practicar sexe sense la necessitat que es produís un embaràs no desitjat. Aquest fet doncs, a part de canviar la pràctica sexual, també va significar una ruptura amb la concepció de les relacions abans de formalitzar qualsevol tipus de parella. Una dada destacable és l'addicció pel sexe i les dones del cantant dels *The Rolling Stones*, Mick Jagger, considerat un dels cantants més faldillers de la història musical, va tenir set fills amb dones diferents. El filòsof i escriptor nord-americà Marshall Berman, defineix que el fenomen dels anys 60 i 70 va ser el resultat d'una nova sensibilitat que va deixar enrere l'ètica puritana per decantar-se cap a un nou hedonisme.

Sense abandonar la idea de la llibertat de les relacions personals, els pensadors de la contracultura també van abandonar les restriccions de l'ortodòxia de la dècada dels 50 per pensar una societat més lliure i tolerant. Així doncs, es parlava i es reivindicava els drets de minories que generalment estaven apartades de la societat, com per exemple: els homosexuals i els discapacitats. En la mateixa línia de minories i casos de marginació, el moviment es va preocupar també per reduir la pobresa als barris de la perifèria de les grans ciutats.

En el món del cinema la contracultura també hi va arribar, després de què es deixés d'aplicar, l'any 1967, el codi de censura Hays, codi que determinava amb una sèrie de normes restrictives què es podia reproduir en pantalla i què no en les produccions nord-americanes, el codi restringia aspectes relacionats amb els crims, la vulgaritat, l'alcohol, la religió, les blasfèmies, la sexualitat, el vestuari i el ball; el

cinema va haver d'experimentar amb noves expressions artístiques que no s'havien tractat fins el moment: pornografia, sexe, relacions personals, crims, drogues, etc.

La contracultura d'aquest període rebutjava l'estil de vida consumista, estava en contra la guerra i a favor de la pau, tenia especial afecte pel *rock & roll*, les drogues recreatives, l'experimentació sexual i la llibertat en general; en suma, singularitats que van fer sorgir el conegut moviment hippy.

5.1 El moviment hippie

Els *hippies* van heretar els valors contraculturals de la generació beat³ i van crear les seves pròpies comunitats fins arribar a ser un moviment estès. Els coneguts com a "fills de les flors" van buscar una manera de viure basada en la senzillesa, l'amor, la vida en comunitat, la pau interior, i fugien de la institució del matrimoni i de la conducta sexual imposada per l'església o l'estat. L'any 1967 es va celebrar el *Human Be-In* a la ciutat de San Francisco, que va popularitzar aquesta cultura com també el conegut *Summer of Love* a la Costa Oest dels Estats Units.



Il·lustració del moviment hippie

La paraula *hippie* deriva de *hipster*⁴ i s'utilitzava originàriament per descriure als beatniks⁵ que s'havien traslladat al districte de Haight-Ashbury, San Francisco. En termes musicals, la cançó que millor va resumir aquest moviment va ser *All You Need is Love* (tot el que necessites és amor) de *The Beatles*.

La guerra del Vietnam va tenir un pes important pel naixement de la generació *hippie*, aquesta generació estava en contra de la intervenció dels Estats Units al

³ Moviment social i literari que va sotragar la societat nord-americana als anys cinquanta. Va significar una nova manera d'entendre la vida, de rebutjar els conformismes socials i obrir la ment i el pensament a noves finestres de percepció.

⁴ Hipster és el terme amb que, a la dècada del 1940, es referia als aficionats al jazz. La paraula deriva del terme *hip*, el qual feien servir els musics del món del jazz per descriure a les persones que coneixien la cultura afroamericana.

⁵ Terme inventat l'any 1958 pel periodista nord-americà Herb Caen amb la finalitat de parodiar i referir-se despectivament a la generació *beat* i els seus seguidors.

conflicte, guerra que va causar entre 2 i 5,7 milions de persones mortes (Neale, 2003: 246). Els fills de les flors veien que la mort de població era innecessària, tenint en compte que molta gent que moria no estava defensant al seu país. Arran d'aquesta guerra van sorgir protestes constants manifestant que la violència no era l'única manera de solucionar conflictes, com Mohandas Gandhi, qui va defensar:

“La ciència de la guerra ens porta a la dictadura, purament i simplement. La ciència de la no violència només pot conduir a una democràcia pura... El poder basat en l'amor és mil vegades més eficaç i permanent que el poder que deriva del temor de la pena... És una blasfèmia dir que la no violència només pot ser practicada per individus i no per les nacions que estan compostes d'individus... L'aproximació més propera a la més pura anarquia seria una democràcia basada en la no violència... Una societat organitzada i gestionada sobre la base de la no violència seria l'anarquia més pura”⁶.

Els *hippies* es van caracteritzar per ser una anarquia no violenta (Guirao s.f.), una societat preocupada pel medi ambient i pel rebuig del materialisme occidental. Aquesta generació va néixer a Estats Units i amb poc temps es va estendre per Europa. La seva aparició es justifica per les alteracions que va patir la societat després de la Segona Guerra Mundial. Durant els seus inicis, els integrants del moviment es reunien en espais o organitzacions lliures, sense jerarquies, amb l'afany d'expressar la seva contraposició en relació a l'organització i el funcionament social. Aquestes reunions, que en un principi eren petites i controlades, van tenir un abans i un després quan l'any 1969 es va organitzar una trobada al festival de “Woodstock” que va acollir mig milió de joves i va significar el clímax del moviment.

Al llibre *Protest Song* es descriu el moviment *hippie* com:

“Una espècie de caldo filosòfic i religiós únic que compta entre els seus ingredients amb el taoisme, el nou cristianisme, les místiques índia i oriental, el *yi king*, la psicodèlia i el sofisme, tot junt amb harmonia... a condició de tenir a les mans un porro, música i la píldora. Fonamentalment és un estil de vida que posa de manifest una ruptura generacional. Tot i

⁶ Cita extreta del llibre *For Pacifists* (1949).

que només afecta una minoria de veritables actors, influeix sobre tota una generació” (Y. Delmas, 2005: 218-219).

Els viatges i la vida nòmada també van ser un fet característic d'aquesta societat. Descobrir món, viatjar cap a concerts alternatius o festivals sempre acompanyats de l'aventura, la incertesa i l'ambició de conèixer nous espais i nous amics va ser la filosofia de vida que més els van caracteritzar; era molt comú utilitzar la tenda de campanya o allotjar-se a cases de desconeguts.

El moviment *hippies* va trobar amb la música rock un camí per expressar-se lliurement, compartir els seus valors i transmetre la seva tolerància i amor per les coses. La música unia les persones i constituïa una comunitat més enllà de les preferències individuals, una comunitat sonora. L'estil d'aquest moviment i la moda que seguien es caracteritzà per: portar roba de colors brillants, cabells llargs, camises llargues, collars, sandàlies, pantalons acampanats, faldilles llargues, roba índia o africana, símbols com la flor, el símbol de la pau o dibuixos dels aborígens americans, tolerància a la homosexualitat i la bisexualitat, viure en comunes, ús d'encens, fabricació de la pròpia roba com a protesta de la cultura consumista, ús de drogues... (Cripps, 1999: 67).

El sexe va ser el camí per sortir del puritanisme estès i alhora per passar de la amable cançó dels The Beatles “*Love Me Do*” a l'èxit “*Why Don't We do It in the Road?*” (Perquè no ho fem a la carretera?), dues cançons amb propòsits i missatges diferents separades per sis anys en quant a la seva producció (Y. Delmas, 2005: 218).

Altrament, el consum de droga també va ser un element característic d'aquesta societat. La droga va ser per aquest moviment una bona via per explorar estats alternatiu de la consciència; el consum d'aquestes substàncies es va plasmar amb la forma de vestir, les arts gràfiques, i també, amb l'estil musical de molts cantants i bandes musicals: Janis Joplin, Grateful Dead, Jefferson Airplane, Pink Floyd... Específicament, es van consumir grans quantitats de cànnabis, amfetamines i LSD, a la pràctica, un mitjà diferent per despendre's de canons socials immersos en pràctiques rituals conservadores i vist també com una transformació cultural i un camí cap al coneixement. L'investigador suís Albert Hoffmann, va descriure la seva

experiència amb la droga LSD al seu diari personal mentre experimentava un tractament contra la migraña⁷ de la següent manera:

“Em costava articular de manera intel·ligible. Vaig demanar al meu ajudant, informat de l'experiment, que m'acompanyés a casa. Durant el camí, el meu estat va començar a ser preocupant. Al meu camp de visió tot es movia i es distorsionava, com si ho veiés tot a través d'un mirall trucat (...) Tot es movia a l'habitació, i els objectes quotidians i els mobles adoptaven formes grotesques i amenaçadores. Es movien sense parar, vius, com animats per una agitació interna. A la nit, la veïna, que amb prou feines vaig conèixer, em va portar la llet. Em vaig veure més de dos litres. No obstant, havia deixat de ser la Sr. R i s'havia convertit amb una bombolla maleïda que portava una mascara” (Y. Delmas, 2005: 212).

6. Contracultura musical

Es considera que una revolució cultural requereix d'una identitat, un vocabulari i una forma de ser. Els impulsors d'aquestes pautes d'aparença i comportament van ser donats pels personatges populars del moment, grups musicals que van aconseguir grups de seguidors sense precedents. La fama aconseguida va fer que la majoria dels joves deixessin de banda la música *country*, *folklòrica* o *gospel* tan reproduïda en aquell moment i que es centressin principalment amb el nou moviment del *rock & roll*.

El naixement d'aquest nou estil musical va ser ràpid i molt revolucionari. El primer en aconseguir fama amb el *rock & roll* i agafar fama a nivell mundial va ser el cantant i compositor nord-americà Elvis Presley (1935-1977), conegut també com el rei del *rock*.



Elvis Presley

⁷ Síndrome dolorosa caracteritzada per l'aparició d'accessos paroxismals de cefalàlgia unilateral, precedits de signes sensorials o vasomotors premonitoris.

Es va iniciar en el món de la música per l'afecte que tenia a les cançons que escoltava quan anava a missa, el seu estil musical es va caracteritzar pel: Rockabilly, *Rock & Roll*, Gospel, Blues i Country. Amb una discografia d'un total d'aproximadament 700 gravacions musicals, artísticament el feia peculiar el seu moviment de pelvis i el seu ball frenètic:

“Als inicis, les televisions no podien mostrar els seus moviments de cintura cap avall perquè eren lascius i per tant no aptes per arribar a les llars nord-americanes” (Luís Crespo, s.f.: 22).

Leonard Bernstein el cataloga com el qui va introduir el ritme i el propulsor del canvi en: la música, l'idioma i la vestimenta, en definitiva un revolucionari social.

“El *rock & roll* es sol definir com una barreja de música *country* i *rhythm & blues*, però l'Elvis va introduir molt més en aquesta barreja: cançons religioses i seglars, Tin Pan Alley i pop napolità, temes novedosos i cançons *folk*” (Simon Frith, 2006: 114).

En el món del cinema també va obtenir fama. Les seves primeres pel·lícules <*Love Me Tender*>, <*Loving You*>, <*Jailhouse Rock*> i <*King Creole*>, el mostraren com una indiscutible presència cinematogràfica, però després va quedar encasellat i fou obligat a repetir una mateixa fórmula en favor de l'èxit comercial.

Un dels seus temes més coneguts s'anomena *Jailhouse Rock*, cançó que ubica l'oient a una festa a dins una presó on els presos ballen *rock & roll*. Per la ubicació del videoclip de la cançó i pel tema, Elvis Presley deixava clar els seus pocs miraments alhora de tractar temes i espais polèmics. Durant els últims anys de vida, Elvis dista molt de qui havia estat i es converteix en un personatge amb excessos en els seus hàbits alimentaris i amb dependència a les drogues, addicte a tot mena d'estimulants i tranquil·litzants, va morir a l'edat de 42 anys.

“Les seves fans recorden el seu naixement, la seva sensualitat inigualable i la revolució en el món de la música amb la barreja explosiva d'estils musicals diferents: aquest és el seu llegat” (Luís Crespo, s.f.: 7).

Robert Allen Zimmerman (1941) conegut artísticament com a Bob Dylan, és un compositor i cantant estatunidenc proposat diverses vegades pel Premi Nobel de Literatura. El seu estil musical és el folk, el rock, el blues i el country. Amb la seva

música i estil ha donat veu i opinió a tota una generació que es veia amb la necessitat d'opinar. És una figura polifacètica, ja que ha estat músic, cantant, i a més, poeta i guionista. Alhora, ha canviat el concepte de



música i concert pel fet de *Bob Dylan* ser espontani i canviar

d'instrument al mig d'una actuació, o bé, per afinar la guitarra mentre toca qualsevol de les seves cançons. De tendència personal també característic, amb els cabells llargs, i la majoria de vegades amb una cigarreta a la mà, durant la seva joventut solia vestir amb pantalons de tub combinats amb jaquetes de tipus sahariana, estil amb el que va influenciar molts joves de l'època i li va permetre tenir la seva pròpia imatge personal. Durant la seva carrera artística ha rebut onze premis Grammy, l'últim l'any 2006, a l'any 2000 va guanyar un Oscar a la millor cançó original en la pel·lícula *Joves prodigiosos* per la cançó "Things Have Chaged". Dylan, l'any 1965, dins l'àlbum *Highway 61 Revisited* va incloure la cançó "Like a Rolling Stone", una de les més influents en la història del rock per la seva estructura i execució, fins i tot, la revista Rolling Stone la va col·locar en el número 1 de les cançons de tots els temps afirmant que cap altra cançó havia transformat les lleis comercials i les convencions artístiques del seu temps.

El pròleg del llibre *Bob Dylan, La Biografia* comença descrivint el cantant com una persona molt peculiar:

“La forma de andar del hombre era extrañadamente desgarbada, como una marioneta movida por hilos invisibles. La cabeza parecía dotada de vida propia. Llevaba una ropa demasiado holgada que le daba un aspecto extravagante en aquel distrito selecto de Manhattan; parecía la vestimenta de un vagabundo. Sin embargo, al observarlo detenidamente, la ropa parecía nueva. Y al observar aquel hombre menudo de mediana edad resultaba familiar. Debajo del sombrero se apreciaba una singular nariz ganchuda, y sus rasgos delicados estaban enmarcados por los pelos de la barba. Al rascarse la nariz, se pudo ver que llevaba las unes muy largas y mugrientas. Cuando alzó la vista para cruzar la calle, se apreciaron sus ojos de un azul intenso, más azules que los huevos de los petirrojos. –Eres Bob Dylan!” (Sounes, 2002: 79).

Per veure l'esperit crític i de protesta que tenia el cantant, només s'ha d'escoltar qualsevol de les seves cançons més conegudes, per exemple, “Blowin in the Wind” de l'any 1962, on el cantant afina tota una sèrie de preguntes sobre temes com la pau, la guerra i la llibertat, amb les que pretén que l'oient es qüestionari aspectes socials sense donar cap resposta; segurament, una de les maneres més efectives perquè l'oient reflexioni amb tot el que passa al seu voltant.

“Quants anys pot existir una muntanya abans que sigui arrasada pel mar? Quants anys poden viure alguns abans que se'ls permeti ser lliures? Quantes vegades pot un home girar el cap i fingir que no ha vist re?

La resposta amic meu està flotant en el vent”⁸.

7. THE BEATLES

Vista la dinàmica i estil musical de dues figures musicals referents a l'època, tot seguit es vol analitzar dos grups que van generar una fama i expectació sense precedents, dues agrupacions britàniques que van continuar amb l'estil del *rock &*

⁸ Fragment extret de la cançó *Blowing in the wind*.

roll i van marcar un abans i un després en aquest moviment musical i cultural, *The Beatles* i *The Rolling Stones*, els dos primers grups en omplir estadis de milers de persones. Tot i pertànyer en un mateix moviment històric i culturals existien un seguit de diferències que marcaven el segell personal de cada agrupació que tot seguit descriurem.

7.1 Trajectòria



The Beatles l'any 1965

The Beatles fou un grup musical procedent de Liverpool, Anglaterra, format per John Lennon (1940-1980), Paul McCartney (1942), George Harrison (1943-2001) i Ringo Starr (1949). *The Beatles* són una de les bandes musicals més reconegudes avui en dia i aclamades per la crítica de la història de la música. La seva trajectòria va ser curta, de l'any

1962 a l'any 1970. Van ser el grup amb més vendes del S.XX i van publicar més de 40 àlbums. Les aportacions que va fer el grup, tant a nivell musical com cultural, van tenir gran transcendència en els anys seixanta. La temàtica de les cançons va reflectir els problemes d'un cert sector de la joventut de l'època, i com a representants de la contracultura i els seus ideals volien lluitar contra la societat de consum i superar les convencions i aspectes més retrògrads de la societat, alhora que reclamar nous valors estètics, artístics i socials. Van ser els iniciadors del fenomen *beat*, partien de la base rítmica del rock i de la influència per part del *rhythm and blues* i del *blues* progressiu.

Segons en el llibre *La otra Historia del Rock*, es descriu al grup com les estrelles més importants de l'univers *pop* durant tot el S.XX, no simplement per ser un llegat musical ni per l'escala del seu èxit comercial, sinó perquè van combinar per complet el significat i les possibilitats socials de la música *pop* (Simon Frith, 2006: 117).

El grup va néixer a finals dels anys 50 influenciat per l'emissora pirata Radio Luxembourg, mitjà pel qual els adolescents tenien l'oportunitat de conèixer figures del *rock & roll* de l'època: Elvis Presley, Ray Charles, Chuck Berry, Bill Haley... La sonoritat de l'emissora va arribar a John Lennon, el qui recolzat per uns amics d'institut amb els qui estudiava va decidir formar una agrupació musical, *The Quarrymen*, anomenada així pel nom de l'escola on estudiava.

L'aparició de McCartney a la història succeeix quan un amic comú de McCartney i John Lennon els va presentar. Lennon va quedar meravellat de les qualitats musicals que McCartney tenia i li va demanar que s'unís al grup. La següent incorporació va ser el guitarrista George Harrison, produint l'expulsió dels primers membres amb els que John Lennon s'havia unit. Seguidament es va incorporar també el baixista Stuart Sutcliffe, el qui van haver d'ensenyar les bases musicals des de zero.

Una vegada van tenir tots els integrants per començar a tocar, van creure convenient canviar el nom de l'agrupació, ja que consideraven *The Quarrymen* com un nom antiquat. D'aquesta manera, van tocar una temporada amb noms diferents, com *Johnny and The Moondogs* o *The Silver Beetles*. Els primers assajos van tenir lloc a un local de Liverpool anomenat *The Casbah Coffee Club*.

El nom pel qual se'ls coneix actualment es va adjudicar quan Sutcliffe va veure una pel·lícula de Marlon Brando en què sortia un grup de motoristes anomenat "*The Beetles*". Lennon, després d'escoltar la proposta del seu company va modificar la <e> per una <a>, tot fent un joc de paraules amb el mot anglès *beat* (fent referència a la generació *beat* i al cop de la bateria quan es marca el compàs), també era una al·lusió humorística al nom del grup de Buddy Holly, *Crickets*.

L'any 1960, el mànager del grup, Allan Williams, va aconseguir que els contractessin a Alemanya per tocar en clubs de la Reeperbahn, a Sankt Pauli el barri de vida nocturna d'Hamburg, on van actuar en diversos establiments com ara l'Indra Club, el Kaiserkeller, el Top Ten Club o el Star Club. El temps que van estar a Hamburg va suposar un període de gran maduresa pel grup.

Mentre es trobaven a Hamburg van rebre una carta del seu productor, George Martin, dient que havia aconseguit una audició pel mes de juny als estudis *Abbey Road* de Londres. Martin va fer possible el contracte discogràfic dels *Beatles* i

s'encarregà de produir les primeres sessions d'enregistrament. En aquell període hi va haver la substitució del bateria, Pete Best per Ringo Starr, qui va esdevenir el bateria definitiu del grup.

Una vegada el grup estava definitivament al complet va arribar l'etapa de l'èxit. Període en el que l'agrupació musical va esdevenir popular arreu del món i un producte de mercantilització.

Als inicis de la carrera musical, *The Beatles* es constituïen com una unitat autosuficient, tenien autonomia per compondre les seves pròpies cançons, establien els seus propis criteris de producció i decidien els destins de les seves carreres. Van ser els primer músics de *pop* en plantejar un desafiament a les distincions clares que separaven els espais de les cultures baixes i elevades alhora de tractar la música *pop* com una forma d'art (Simon Frith, 2006: 117).

Brian Epstein, propietari de la tenda de *North End Music Store*, al centre de Liverpool, se'n va adonar que tenia clients que entraven a la botiga preguntant pels nous discs dels *The Beatles*. Al adonar-se'n de la demanda que hi havia, va anar a buscar el grup per comentar-los el que li succeïa. Al arribar al local del grup, es va trobar un espai desordenat, ple de fum, males olors... en definitiva, un grup poc organitzat amb una estructura i ordre caòtic.

Brian Epstein, home ben posicionat socialment i amb un alt poder adquisitiu en aquell moment, va considerar que el grup, tot i els seus defectes, tenia potencial per créixer i agradar a la gent. Epstein, al cap de poc temps va esdevenir el nou *manager* del grup i van començar a treballar plegats. *The Beatles* no eren uns adolescents ingenus, sinó músics preparats, segurs de sí mateixos i convençuts de la seva capacitat per compondre millors cançons que qualsevol altre professional (Simon Frith, 2006: 119).

Primerament, van emprendre una gran quantitat de concerts a bars i clubs nocturns de Gran Bretanya, representacions que van convertir al grup en el més popular del Regne Unit. Brian Epstein va establir una tònica de comportament i conducte que el grup havia de seguir, era necessari que anessin ben vestits, de manera formal, tenint en compte les formes i el comportament, no es podia consentir que els *The Beatles* actuessin com pallassos o persones esbojarrades. Amb aquestes modificacions aconseguides, Epstein va obtenir una sèrie de contractes

per menys de 15 lliures, va crear grups de fans, presentacions de radio i notícies a mitjans de comunicació com el *Mersey Beat*.

Després d'un temps de campanya, van aconseguir que la marca *Parlophone* els gravés i poguessin comercialitzar el disc *Love me do*, el 5 d'octubre de 1962, el que després de poques setmanes d'estar a la venda es va convertir amb el número 48 de la llista *Melody Maker*, i que poc més de dos mesos ja ocupava el número 17.

L'any 1963, The Beatles van aparèixer al programa de televisió "Thank Your Lucky Stars", on es van presentar amb una bona imatge i unes bones formes: cabells nets i pentinats, formalitat, rostres afaitats, vestits amb americana i corbata...

L'interès desmesurat dels joves de l'època, la *Beatlemania*, va néixer la nit del 13 d'Octubre del 1963, al conegut concert de *London Palladium*. Les noies joves ovacionaven amb tanta intensitat i histèria el grup musical que fins i tot algunes es van arribar a desmallar. "Parlar de *Beatles* també es parlar de col·leccionisme. Els *Beatles* van generar una quantitat ingent de material, que els fans han reunit de manera apassionada: pòster, entrades de concerts, cartells, autògrafs, llibres, revistes, retalls de premsa... Tot plegat forma part de l'univers del col·leccionista." (Francino, 2015: 16-17).

Aquest mateix any, la cançó *She loves you* va ser la cançó més venuda al Regne Unit i va tenir molta popularitat als Estats Units, seguidament de *I want to hold your hand* que també va aconseguir un èxit sense precedents.

Brian Jones, observant la trajectòria del grup va considerar que era el moment ideal per portar l'agrupació a terres Americanes i ampliar el seu espai de recepció. Així, va aconseguir programar el llançament del disc "*I want to hold your hand*" pel dia 13 de gener de 1964. El pressupost de promoció va ser de cinquanta mil dòlars, invertits amb cartells publicitaris, diaris especialitzats, targetes, postals, merchandising, etc.

En conjunt, es va fer tanta propaganda que l'arribada dels *The Beatles* a l'aeroport va comportar l'espera de més de deu mil joves histèrics esperant veure la imatge del grup més mediàtic de tots els temps a terres Americanes.

Durant l'estiu del 1964 el grup musical va fer una gira per Canadà i Estats Units amb una durada de 32 dies, visitant 24 ciutats diferents i amb un total de 31 concerts. En aquest moment va ser quan el grup es va considerar com un producte

de mercat. Els mitjans de comunicació es van donar compte del poder que tenien els *The Beatles* en la consciència pública i van començar a créixer el nombre de diaris, revistes, ràdios musical, roba i accessoris per adolescents relacionats amb *The Beatles*. En definitiva, un nou mercat que no existia fins el moment i que va veure amb el fenomen les grans xifres de guanys que podien obtenir.

Començades les llargues gires, va ser una època molt dura pel grup, tocant contínuament i sense temps per descansar. Per aquest i altres motius van introduir-se al consum de drogues com la marihuana o LSD; es van veure immersos en un moment difícil de la seva vida, en el que la seva carrera professional els hi exigia més obligacions de les que podien comprometre's a assolir, així van escollir la droga com a mecanisme d'evasió. Sota els efectes d'aquestes substàncies van treure a la venta àlbums com *Rubber Soul* i *Revolver*.

El darrer any de la seva carrera musical va ser el 1967, tot i que la separació oficial data de l'any 1970, amb la publicació del darrer disc anomenat *Sgt. Pepper's Lonely Hearts Club Band*, el que després d'aconseguir una gran popularitat va significar l'acomiadament del grup britànic. Després del 1970, s'han continuat publicant discos del grup, tant recopilatoris com elapés amb nou material. John, Paul, George i Ringo van mantenir (i alguns mantenen) també una activitat constant com a músics en solitari (Francino, 2015:16).

7.2 Estil personal

El grup comptava amb el respecte de la crítica musical degut a la seva originalitat i qualitat compositiva. A més, tenien la capacitat d'incorporar temàtiques i sentits que fins al moment no havien aparegut a la música popular, utilitzant recursos musicals i lingüístics innovadors dins l'estil *pop/rock* de l'època. S'ha de tenir en compte, que al ser un grup de Liverpool, port de mar de Nova Orleans, tenien influències tradicionals com el *music-hall*, les cançons de *folk* i tota la sonoritat que rebien per part dels mariners Americans, els *race records* -èxits discogràfics de músics negres- (Cripps, 1999: 56). El seu estil musical i personal evidenciarà clarament les influències de la contracultura amb els seus ideals trencadors i revolucionaris.

Una part de la producció musical, seguint els ideals de la contracultura, anava dirigida a criticar el sistema comercial, social i polític de la segona meitat de la dècada del 1960 en els països desenvolupats. La cultura de postguerra s'estava definint i agafava com a referents i models a seguir grups de música com *The Beatles*. La generació de postguerra utilitzava la veu del grup per manifestar allò que pensava de manera pública. *The Beatles* van ser la vàlvula d'escapament juvenil i el nexa de connexió amb la joventut mundial.

“Eren temps de ràdio, de formació de grups juvenils que volien imitar els seus ídols, de revolta, de cabells llargs, de texans de pota d'elefant...” (Francino, 2015: 18).

Va ser el primer grup amb irrompre la rigidesa artística de la indústria anglesa, sobretot perquè es va transformar en un bon negoci enfocat a una joventut que tenia poder adquisitiu.

A principis de la dècada dels 60 els *The Beatles* eren els referents de gran quantitat de joves, els qui ja no tenien per figura idíl·lica les figures paternes, sinó noms com: John Lennon, Paul McCartney, George Harrison o Ringo Starr. El grup musical va prendre protagonisme perquè va impulsar la indústria *star-system* i va demostrar que tot i ser fills de proletaris podien convertir-se igualment amb personatges reconeguts a nivell mundial; la llibertat d'expressió era un dels principals ideals de la contracultura i un dels símbols que més va caracteritzar al grup, de fet, van tenir relació amb el moviment *hippie* de l'època, una de les cançons que si relaciona és “*All you need is Love*”.

A diferència d'altres grups com *The Rolling Stones*, es consideraven una agrupació amb ideals clars i comportament correcte de cara als mitjans de comunicació i la imatge pública.

L'estil personal dels integrants i del grup va ser molt característic, de fet, els mateixos *Beatles* van veure la importància de crear una imatge que es pogués vincular amb el seu estil musical, aquesta es definia a partir de roba de colors, vestits amb americana i corbata, cabells amb l'estil *Mop Top*, caracteritzat per una llargària considerable on els cabells quedaven gairebé cobrint les orelles, i de més grans, barbes llargues. Referent al calçat, es va popularitzar les botes *Chelsea*, un

calçat majoritàriament d'un color fosc que protegia fins l'altura dels turmells. Totes aquestes qualitats anomenades formaven la imatge del grup i els hi atribuïen singularitat. En una època de creixement de *l'star system* en el món musical qualsevol grup emergent necessitava, a part de produir bona música, tenir un segell personal i d'estil amb el que els seguidors el poguessin reconèixer.

La seva producció musical formava part d'aquest segell personal que tant bé els va definir.

7.3 Producció musical

Podem observar que en totes les produccions musicals del grup, utilitzen diferents estratègies i elements per allunyar-se dels cànons que operaven en la indústria popular de la dècada de 1960. Per definir l'estil musical del grup s'analitzaran tres cançons amb l'afany de veure'n les característiques més rellevants.

La primer peça seleccionada és *Help!* de l'any 1964, composta per John Lennon.

Help! és un crit de protesta personal contra la insatisfacció d'un mateix, John Lennon va escriure la cançó per transmetre un crit d'auxili. Lennon se'n va adonar que la fama, la riquesa i l'èxit, només havien ajudat a augmentar el seu nivell d'ansietat i separar-se de la felicitat i despreocupació que va gaudir durant la seva època d'infantesa. *Help!* és el cinquè àlbum del grup, peça musical que es va convertir en la banda sonora de la pel·lícula de l'agrupació, anomenada amb el mateix nom.

El 2003, la revista *Rolling Stone* va classificar *Help!* En el lloc 332 de la seva llista dels 500 millors àlbums de tots els temps.

Lennon havia begut molt, havia augmentat de pes, i es sentia acorralat amb la gran quantitat d'èxit, riquesa i popularitat que havia obtingut. Un temps després d'haver escrit la cançó, va comentar que aquesta era un crit d'auxili. John Lennon veia la seva infància i adolescència com un temps plàcid i tranquil, a diferència del present, agitat i estressant constantment. L'autor de la peça va tenir d'influència la

música de Bob Dylan, el qui el va portar a escriure cançons sensiblement intenses i personals.

La cançó comença amb un cor i un ritme de 2/4, típic del *pop/rock* de l'època, cridant "Ajuda", un recurs amb el que es vol cridar l'atenció de l'oient perquè més endavant faci una reflexió entre l'època d'infantesa i l'època adulta, etapa de maduresa. John Lennon és el cantant de la peça, qui és acompanyat pel cànon de McCartney i Harrison.

Podem observar en les frases: "when I was younger, so much younger than today, I never needed anybody help in any way" la infància com un temps confortable i el present com un espai líquid en el que és molt fàcil perdre el rumb i desencaminar-se. Per aquest fet, la cançó demana contínuament ajuda per poder controlar el procés de maduresa que pateixen les persones quan es fan grans. Podem veure novament aquesta reflexió amb el vers: "I'm not so self assured. Now I find I've changed my mind". En aquesta ocasió es parla de la inseguretats amb un mateix pel canvi d'opinió i manera de veure les coses, o altrament, "Help me get my feet back on the ground", que la traducció és: Ajuda'm a tocar de peus a terra.

Amb aquesta cançó, Lennon va compondre una peça autobiogràfica. De la mateixa manera que ho va fer amb *You've got to hide your love away*, en què també hi plasma una gran quantitat del seu estat emocional.

Back In the U.S.S.R del 1968 de Paul McCartney és la segona cançó escollida per l'anàlisi. En aquest cas, la cançó és una paròdia al tema de Chuck Berry "Back in the USA" i a "California Girls" de *Beach Boys*. La lletra de *Back In the U.S.S.R* va ser escollida pel grup perquè obrís el famós disc *Album Blanc* de l'any 1968.

La peça musical identifica un soviètic viatger que torna dels Estats Units a la Unió Soviètica natal amb un avió britànic de la companyia BOAC (*British Overseas Airways*). Durant la peça musical es fa referència al plaer de tornar al propi país, i a la bellesa de la dona soviètica.

La cançó és la història d'un personatge soviètic que porta molt de temps sense estar al seu país en el que acaba d'arribar-hi. El nouvingut reconeix objectes de la seva cultura i gaudeix en veure'ls de nou: "Show me round your snow peaked mountains way down south take me to your daddys farm, let me hear your balalaikas ringing out". Un objecte de fascinació és l'atracció que sent per una dona que l'havia

estat esperant, tant és la fascinació que fins i tot menysprea les dones dels països occidentals: “Well the Ukraine girls really knock me out, they leave the west behind”.

Continuant l’anàlisi, la cançó és una burla de la cultura paranoica, nacionalista i polaritzada de la Guerra Freda. L’heroi de la cançó és un soviètic clarament alineat pel capitalisme que agafa elements de la seva cultura de manera superficial, però enaltint-los. *Back In the U.S.S.R* va generar molta polèmica mediàtica ja que els conservadors americans van acusar a *The Beatles* de fer polítiques d’esquerres, que no estaven massa ben vistes; el propòsit de *The Beatles* era materialitzar un dels valors de la generació de la contracultura a la qual pertanyien: fugir dels conflictes i anar a favor de la pau i la ben entesa entre persones i països.

El missatge de McCartney a la peça musical és sobretot antinacionalista, indicant que la felicitat es pot troba també a l’estat soviètic que tan enfrontat estava amb els Estats Units durant aquell temps; en suma, es volia aconseguir rebaixar la mala relació entre les dues grans potències de la guerra freda.

Per últim, el darrer cas d’anàlisi és del tema *I Me Mine* de l’any 1969 escrit per George Harrison. *I Me Mine* va ser la darrera cançó gravada abans de la separació del grup l’any 1970.

La cançó comença amb un ritme de vals per transformar-se en un estil més proper al *blues*. La lletra parla del “jo” en relació als demés i de com el cantant descobreix l’egoisme i l’egocentrisme de les persones i d’ell mateix. La frase que contínuament es va repetint al llarg de la cançó és: “I me mine”.

La ironia, en aquest cas, es fa present amb el canvi de percepció de l’egoisme. A l’inici de la cançó aquest tema es veu com una preocupació i al final com una diversió. Relacionat amb la vida del cantant, aquesta dualitat de percepcions es pot veure reflectida amb l’estil de vida que portava, el qui moltes vegades l’egocentrisme el feia estar content però d’altres angoixat i sol, sobretot en un moment de separació i fragmentació del grup.

8. THE ROLLING STONES

Analitzats els *The Beatles*, és el torn dels *The Rolling Stones*, una agrupació que va estar a l'altura del grup analitzat i que contínuament va estar produint i creant amb l'afany de millorar i poder superar amb fama i prestigi als *The Beatles*, a la pràctica, una rivalitat intensa que va fer que moltes persones es decantessin per un grup o altre.

8.1 Trajectòria

The Rolling Stones va ser una de les agrupacions més ben valorades i mítiques de la història del *rock & roll*. Les qüestions que es plantegen són: primerament, quins van ser els guarniments de l'èxit, tot seguit, d'on va sorgir la idea de crear el grup i de què parlaven les seves lletres, i en tercer lloc, un anàlisi de la història i les peculiaritats del grup anglès.

The Rolling Stones és una agrupació musical de rock originària de Londres. La



The Rolling Stones als inicis

banda es va fundar l'abril de l'any 1962 i encara continua en actiu. Alguns dels integrants del grup han estat reemplaçats al llarg del temps (Bill Wyman, Brian Jones, Mich Taylor i Ron Wood) i altres s'han mantingut des dels seus inicis (Mick Jagger, Keith Richards i Charlie Watts).

The Rolling Stones són considerats una de les agrupacions més influents de la història del *rock*, també pertanyents a la generació de la contracultura, el grup té més de 50 anys de carrera i durant aquest temps han venut més de 200 milions de discs i han realitzat unes 40 gires arreu del món; juntament amb els *The Beatles*, van ser el primer grup en emplenar estadis de joves i crear nombrosos grups de fans.

L'any 2004 la revista estadunidencenca Rolling Stone els va col·locar en el número 4 en la seva llista dels 50 millors artistes de tots els temps. En diferents declaracions a la premsa, el cantant Mick Jagger reconeix que la fama del grup es va aconseguir perquè estaven al lloc adequat en el moment adequat. Aquests resultats no van ser immediats, sinó fruit d'un procés de treball com qualsevol grup emergent en aquella època.

Keith Richards i Mick Jagger es van conèixer durant la infància, eren companys de classe a l'escola primària de Wentworth, Dartford. La seva relació i coneixença va ser la causa de què, més endavant, durant els seus estudis superiors es retrobessin per fer música i crear plegats, en aquell temps en el grup *The Blue Boys*, un grup d'aficionats que pertanyia a Dick Taylor.

A l'any 1961 va arribar a terres britàniques Brian Jones, ex integrant del grup *The Ramrods*, qui es va incorporar al grup *The Blue Boys* després d'haver mostrar el seu estil característic en una banda musical formada per ell al Regne Unit. D'aquesta manera, l'any 1962 ja hi havia tots els factors necessaris per a que el grup analitzat donés el tret de sortida. En aquest moment, Brian Jones va batejar l'agrupació que tenien com *The Rolling Stones*, influenciat per haver escoltat una cançó anomenada Rolling Stone del grup musical *Muddy Waters*.

El 12 de juny de 1962 l'agrupació va oferir el seu primer concert oficial al Regne Unit gràcies a la baixa del grup *Blues Incorporated* al Club Marquee. Després d'aquest primer concert van programar una gira a diferents bars de Londres la qual va servir per donar-se a conèixer. Posteriorment, l'empresari i agent crític Giorgio Gomelsky va contractar el grup perquè toquessin cada diumenge al Crawdaddy Club de Ruchmond de Londres. Aquesta feina de caps de setmana va servir als *Rollings* per agafar molta més fama de la que tenien; en aquells temps, eren promocionats com un grup de vàndals juvenils.

Més endavant, van fer la primer gira oficial per Anglaterra, l'any 1962, i van començar a aparèixer a les televisions i diaris del país. En aquest moment van iniciar les gravacions dels seus primers temes als estudis Olímpic de Londres amb Andrew Loog Oldham com a productor. El grup va gravar el tema *Come on* de Chuck Berry i el van promocionar juntament amb la cançó de Muddy Water, *I want a be loved*.

Tot i la seva fama, els faltava recorregut per tal d'expandir-se pel territori. Per aquest motiu, el productor dels *The Rolling Stones*, Oldham, va demanar a John Lennon i a Paul McCartney que els hi compongués una cançó fent referència als *The Rolling Stones*, la qual es va anomenar *Like a Rolling Stone* l'any 1965, una cançó que ha passat a la història, sobretot, per la versió en directe al Royal Albert Hall de Londres on Bob Dylan apareixia en escena amb la seva banda, *The Hawks*, per oferir el repertori elèctric. El públic no va entendre aquell acte i es va mostrar en desacord perquè consideraven que el cantant no podia separar-se de la música acústica, que era la que veritablement el va fer triomfar, durant l'acte se'l va considerar com un venut.

Aquest fet coincideix en la creació del tema *I wanna be your man*, vull ser el teu home, una cançó que van interpretar tant els *Rollings* com els *Beatles*, cada grup amb el seu estil propi. Críticament es considera més popular la versió dels *Beatles* a l'any 1964, tot i ser posterior a la versió dels *Rolling Stones* a l'any 1963.

Curiosament, Brian Jones, el guitarra dels *Rollings*, va intervenir com a cantant durant la cançó, una de les poques intervencions vocals que ha fet a la banda. *I wanna be your man* va ser l'èxit definitiu amb el que el grup anglès va cridar l'atenció de la premsa i mitjans de comunicació nacionals, que tot hi fixar-se amb les seves melodies, també van donar molta importància al seu estil personal: comportament rebel, desordenat i revolucionari. Aprofitant la repercussió mediàtica de la cançó, el grup va publicar el seu primer EP, reproducció estesa, anomenat *The Rolling Stones*.

A partir d'aquest moment, els *Stones* es van plantejar fer gires i concerts a l'estranger, moment en el qual van començar a viatjar arreu persuadint amb la seva música i el seu estil propi. Gràcies aquest van aconseguir una fama sense precedents i molta gent els els va considerar un dels grups més importants de la història, la primera gira internacional va tenir lloc als Països Baixos, i seguidament als Estats Units, els qui van reanomenar el seu disc de llarga durada com *England's Newest Hitmakers* per l'ocasió.

Més endavant, la creació d'àlbums: *The Rolling Stones*, *Out of Our Heads*, *Aftermath*, *Between the Buttons...* van ser els que van continuar amb la transformació i gran revolució musical del grup anglès.

Vist el seu èxit rotund, van arribar a igualar grups rellevants de l'època com *The Beatles*. Cançons com *I Can't Get no, Satisfaction* o *Angie* van marcar un abans i un després en el grup britànic.

Actualment, tot i l'edat dels integrants del grup superior als seixanta anys, no han renunciat a la música i continuen en actiu. Mick Jagger afirma que el grup morirà quan ja no puguin fer el que els hi agrada, o bé quan perdin la passió que tenen pels escenaris. La seva propera gira té lloc a l'Amèrica llatina la qual passarà per localitats com: Santiago, Buenos Aires, Montevideo, Rio de Janeiro, Sao Paulo, Porto Alegre, Lima, Bogotà i Mèxic.

8.2 Estil personal

Arribats en aquest punt i explicada l'arribada a la fama dels *The Rolling Stones*, seguidament es farà referència a l'estil personal i musical del grup, dues característiques que situen clarament als *The Rolling Stones* com un dels grups més influents de l'època de la contracultura.

En consonància amb les qualitats musicals del grup, el seu comportament, estil rebel i temes polèmics que tractaven musicalment, van ser un dels motius principals pels quals van aconseguir captar l'atenció de milions de persones i mitjans de comunicació, al llibre *La otra història del rock* es defineix al conjunt com el grup arquetípic, fonamentalment per la forma en què, sense esforç aparent, van aconseguir incorporar les contradiccions de les estrelles del *rock*. A part, també els hi afavoria que resultaven molt atractius, tant com intèrprets com pel caràcter carismàtic que tenien (Simon Frith, 2006: 124).

Els *The Rolling Stones* era un grup amb problemes constants amb la llei i perseguits per la justícia, una generació que seguia el lema: sexe, drogues i *rock & roll*.

En relació al moviment de la contracultura Y. Delmas va descriure el moviment com quelcom indissociable de les drogues (Y. Delmas, 2005: 209), una generació amb freqüents morts precoç pel consum d'aquestes substàncies; en el cas dels *The Rolling Stones* el consum de drogues va ser unes de les tòniques més conegudes del grup britànic, excepte Brian Jones que va morir jove, Keith Richards, Charlie

Watts i Mick Taylor –substitut d'en Brian Jones- han tingut greus problemes d'addicció amb l'heroïna.

L'any 1967 la policia va rebre l'avís de què Keith Richards, Mick Jagger i alguns amics seus estaven consumint LSD a casa del guitarra del grup; van assaltar l'habitatge de Keith Richards i el van jutjar per haver deixat casa seva pel consum de drogues. Al cantant, Mick Jagger, el van inspeccionar trobant-li algunes amfetamines, hachís i substàncies relacionades. Després d'aquestes accions il·legals, Mick Jagger va ser condemnat a tres mesos de presó i Keith Richards a un any. A la contraportada del llibre *Keith Richards, in his own words*, el cantant declara la següent afirmació respecte les drogues: "Like I said many years ago, I've never had a problem with drugs, only with cop." (Michael 1994).

Per evitar la pena de presó, els cantants de *rock* van lliurar-se del càstig penal, sortint amb llibertats amb càrrecs, organitzant concerts solidaris. Un dels membres fundadors del grup, Brian Jones, qui va ser acomiadat l'any 1969, tan sols tres mesos després d'haver deixat el grup, el van trobar mort a l'interior d'una piscina per causes relacionades amb el consum de drogues.

Tal i com s'ha pogut veure, el grup *The Rolling Stones* tenia un comportament rebel i excèntric, en contraposició al grup *The Beatles*, considerats per la societat com un grup correcte i pacífic.

Els *The Rolling Stones* en la majoria de concerts hi havia desperfectes, baralles, llançaments d'objectes, etc. És molt comú veure imatges de concerts del grup on vigilants treuen espectadors descontrolats al carrer. Un clar exemple és el concert gratuït que van fer els *The Rolling Stones* a l'*Altamont Speedway Festival*, a Madison Square Garden, l'any 1969, on en plena actuació del grup i va haver un homicidi i tres morts accidentals (Simon Frith, 2006:126).

L'estil de vida i musical del grup van estretament lligats. Per justificar aquesta afirmació s'han escollit tres cançons conegudes amb les que demostren el seu caràcter i afany per presidir el moviment contracultural de l'època: *Satisfaction*, *Angie* i *Paint it Black*.

8.3 Producció musical

La primera de les cançons, *Satisfaction* a l'any 1965, és una peça creada pels dos líders del grup, Mick Jagger i Keith Richards. La cançó es va difondre per primer vegada als Estats Units el 6 de Juny de 1965 i es va incloure a l'àlbum *Out of Our Heads*, que va sortir a la venda aquell mateix any. *Satisfaction* va aconseguir el número 1 de les llistes d'èxits als Estats Units. Un dels aspectes perquè fos tan popular, va ser pel *riff*⁹ "Satisfaction", una paraula repetitiva a la cançó que amb el pas del temps s'ha convertit amb un dels *riff* més famosos de la història del *rock*. Segons Richards, aquesta paraula tan repetida a la cançó li va venir al cap un dia quan es va despertar del llit sobtadament cantant "Satisfacion" repetitivament; després d'haver compostat la cançó va declarar: "em vaig despertar a mitja nit, ho vaig gravar amb un cinta enregistradora i vaig pensar que era bo. Vaig anar a dormir i quan em vaig despertar semblava tan útil com qualsevol altra cançó de l'àlbum".

En aquesta cançó es reflexa el món dels anys 60, el poc optimisme d'aquesta generació i el cinisme de l'època. La lletra fa referència a la frustració de no obtenir cap satisfacció i que tot són coses inútils que no aporten res de positiu a la societat, una frase orientativa d'aquest raonament és: "he's telling me more and more about some useless information", ell m'explica més i més sobre una informació inútil. Hi podem trobar altres frases que traduïdes diuen: "en ell no el puc considerar un home perquè no fuma els mateixos cigarrets que jo"; amb aquestes paraules es manifesta com el grup musical considerava el prototip d'home de l'època, una persona rebel i popular pel nombre de cigarretes que fuma. Alhora, coincidint amb els ideals de la contracultura, es pot interpretar la cançó com una peça en la que s'expressa una opinió negativa en contra el sistema, aspecte que demostra la llibertat d'expressió que el grup tenia per expressar-se i comentar el que no li semblava bé.

Seguidament, la peça musical *Angie*, cançó creada deu anys després de l'aparició del grup. És una cançó acústica que demostra la part més sentimental dels *The Rollings*, ja que parla del final d'un amor, un amor perdut. La cançó va ser escrita per Keith Richards entre el novembre i el desembre de 1972, en motiu del naixement de la seva filla.

⁹ Frase que es repeteix sovint, normalment executada per la secció d'acompanyament.

Analitzant la lletra, és una de les cançons més relaxades dels *The Rollings*, *Angie* de l'any 1973 té una lletra melancòlica, parla de records i fa referència a una noia única i perfecte la qual mai se'n podrà trobar una igual; una de les frases que ho exemplifica és: “there ain't a woman that comes close to you”, no hi ha una dona que s'acosti a tu. Angie era el motor de vida d'una relació sentimental i després de la seva pèrdua, la cançó es qüestiona quin sentit té la vida sense ella: “but Angie, Angie, ain't it good to be alive?”, Angie, no és bo estar viu?

Per últim, la cançó *Paint it Black* composta l'any 1966 amb col·laboració de tots els membres del grup musical. L'any 2004 la cançó es va publicar al número 174 de la llista de la revista *Rolling Stone* a les 500 millors cançons de tots els temps.

La cançó s'ha utilitzat nombroses vegades com a banda sonora de diverses pel·lícules, sèries i videojocs, alguns d'aquests casos són *La chaqueta metàl·lica*¹⁰ de Stanley Kubrick o la sèrie *Misión Vietnam*¹¹. La cançó es va incloure a l'àlbum *Aftermath*, posat a la venda l'any 1966.

Musicalment la cançó es caracteritza per un ritme molt ràpid i constant i per la tornada, tocada per Brian Jones amb el sitar¹², un instrument que aconsegueix donar aquest so metal·litzat i tan curiós. *Paint it Black*, amb català “pintat de negra”, ens parla d'un món negre en el que es miri on es miri el que predomina és el color fosc. Una realitat plena d'obstacles de la qual es vol fugir perquè no s'hi està còmoda i la única solució per evitar els desperfectes i la inconformitat és veure-ho tot de color negra. Metafòricament parlant, *Paint it Black* funciona com una cançó de fugida temporal i desconexió de la realitat.

Com ja s'ha esmentat, el tema de la sexualitat i les dones es troba molt present a la contracultura i a les lletres dels *The Rolling Stones*, en un fragment d'aquesta cançó es parla de l'enorme capacitat de seducció que tenen les dones durant

¹⁰ *Full metal Jacket* és pel·lícula estatunidenca de l'any 1987 dirigida per Stanley Kubrick i protagonitzada per Matthew Modine. Està basada en la novel·la *The Short-Timers*, de Gustave Hasford. El seu títol original fa referència a un tipus de munició. A Espanya es va titular com *Nacido para matar*.

¹¹ *Tour of Duty* va ser una sèrie de Televisió estatunidenca de gènere dramàtic, activa de l'any 1987 al 1990, que tractava d'un esquadró estatunidenc en servei durant la guerra del Vietnam.

¹² Instrument musical de corda indi, tradicional al Pakistan, d'arquitectura similar a la de la guitarra i el banjo.

l'època d'estiu, concretament, es parla de què quan es veuen passar les noies amb la seva roba d'estiu, s'ha de girar el cap fins que es torna a veure clar: "I see the girls walk by dressed in their summer clothes i have to turn my head until my darkness goes".

Vistos els diferents casos i la revolució cultural i social que van causar els *The Rolling Stones*, la seva generació va formar part d'un moment històric de la contracultura en que la manera de funcionar socialment i de concebre la vida van canviar per complet. Es van deixar de banda les imposicions de la religió, les obligacions culturals i es va caminar cap a una societat d'hedonisme, llibertat i *rock & roll*.

9. Comparació: The Beatles i The Rolling Stones

Analitzar els dos grups més importants de la història del *rock* ha estat positiu per conèixer dos camins molt diferents de produir música *rock*, dos grups que van ser els primers en omplir estadis i aconseguir una fama sense precedents, *The Rolling Stones* i *The Beatles*.

Els primers, van aconseguir la fama per la seva popularitat com a nois rebels i dolents, de fet, el nom del grup es sol traduir com a "caps calents o bales perdudes". *The Rolling Stones* tenien un estil despreocupat i la imatge que mostraven era la d'un grup polèmic i amb constants problemes amb la llei. Van estar més d'una ocasió a punt d'entrar a la presó. A diferència, *The Beatles*, van popularitzar-se arreu a través de les formes i el comportament exemplar que mostraven, solien anar vestits amb corbata i americana, vestimenta que els hi donava molta serietat i formalitat. De fet, durant l'època hi havia la dicotomia entre els dos grups, es coneixia els *Rollings* com els nois dolents i els *The Beatles* com els nois bons. Quan els dos grups van arribar al clímax de les seves carreres musicals, hi havia una constant competència envers quin grup era millor que l'altre i quin dels grups tenia més seguidors i millors cançons.

Els dos grups van prendre drogues com a mecanisme d'evasió i van utilitzar els viatges mentals per escriure i produir cançons. *The Beatles* o va fer amb cançons

com *Yellow Submarine* o *Day Tripper*, o l'àlbum en conjunt *Revolver*. Els *Rollings*, van fer el mateix amb l'àlbum "*Their Satanic Majesties Request*". La droga va canviar la música i la percepció del so, va modificar el que els músics volien dir i el com ho volien dir. La música influenciada pel consum de drogues es va batejar aquell temps com a música *psicodèlica*, estil que tant un grup com l'altre van experimentar. La droga més utilitzada per produir aquests viatges mentals va ser el LSD, una droga molt potent que crea imatges irrealment i al·lucinògenes a qui la consumeix i distorsiona el sentit del temps, del tacte, de l'olor, del gust, i de la audició i la raó (Cripps, 1999: 65).

Més aspectes en comú que van dur a terme els dos grups van ser la revalorització de les empreses musicals i venedores de discos. Els grups musicals van tenir un impacte social tan gran que van suposar un nou producte de consum pels joves de l'època. Els dos grups de música van marcar la vestimenta i l'estil personal de tota una generació. Durant la segona part del S.XX, els grups establien les bases de la moda d'aquell temps, *The Rolling Stones* amb un estil despreocupat, i *The Beatles*, amb una tendència més formal –amb camisa i corbata– que es compaginava molt bé amb la seva manera de ser i actuar amb públic. Conjuntament van crear una revolució amb l'estil personal i la moda d'aquell temps que va donar pas a una societat molt més lliure alhora de poder escollir com anava vestida.

Musicalment parlant hi ha la tendència a concebre que els *The Beatles* sempre van anar un pas per davant dels *Rolling*. Sense entrar a jutjar aquesta qüestió, és cert tots dos grups van agafar influències del *blues* i de les primeres figures del *Rock* dels anys 50 (Elvis Prestley, Jerry Lee Lewis, Chuck Berry, Bill Halley...). No obstant, els *Rolling* van ser més conservadors alhora d'abandonar l'estil al qual pertanyien, a diferència dels *The Beatles* que van ser capaços d'inventar i compondre amb diferents formes musicals a part del *rock & roll* (música índia, *pop rock*, *rock melòdic* –en algunes ocasions de caire romàntic...).

Una acció moral que va donar prestigi als *Beatles* va ser quan van donar una cançó gairebé acabada al mànager del *Rollings* en un moment en què aquests no estaven gens inspirats per produir contingut. Amb aquest acte es va mostrar la bona voluntat dels de Liverpool deixant de banda els gelós i la competència existent entre les dues agrupacions.

Fent referència al contingut de les lletres, *The Beatles* van treure temes de reflexions sensibles, on exposaven problemes i dificultats que realment preocupaven als integrants del grup, les cançons analitzades ho exemplifiquen de manera clara: *Help!* i *I me mine*. En el cas dels *Rollings*, la temàtica que més va predominar van ser cançons referents a les dones i l'estil de vida liberal que tan els caracteritzava, és el cas de la cançó *Angie*. Deixant de banda els temes i la sensibilitat o duresa de les cançons, els dos grups compartien la intenció de protesta i indignació en vers l'època a que s'ha fet referència, en aquest cas les cançons *Satisfactoin* i *Back in the USSR* posen en evidència la defensa dels ideals de la contracultura a la qual pertanyien.

Finalment, un dels fets que mostren la maduresa de cada grup és la retirada del món de la música. *The Beatles* es van acomiadar dels escenaris quan estaven a dalt de tot, segons declaracions fetes abans d'abandonar, estaven cansats de tocar per gent esbojarrada que només cridava i no s'havia apreciar el que realment era el més important, la seva creació musical (Ingham, 2003: 66-67). En contraposició *The Rolling Stones* han fet un raonament totalment diferent, els qui s'han negat a abandonar els escenaris i han manifestat que es retiraran quan el seu cos digui prou o bé ja no els motivi tocar. Fent referència a l'estil personal, aquest fet deixa clar les característiques singulars de cada grup, la seva filosofia de vida, i com juntament van revolucionar una època.

En darrer terme, deixant de banda les diferències d'estil, el que si que van deixar clar tant uns com els altres va ser la seva passió per la música i la possibilitat de mobilitzar masses que es van bolcar als seus peus.

10. Conclusions i valoració personal

Aquest treball s'ha desenvolupat a fi d'assolir l'objectiu principal prèviament establert:

Conèixer i analitzar la generació dels anys 1960-1970 a través de diferents punts de vista: la història, la cultura i la música.

Per aquest motiu, s'han estructurat nou apartats on s'estudien en profunditat els diferents aspectes primordials per aconseguir-ho.

El context en que es situa el treball s'emmarca dins un període de postguerra caracteritzat per les desigualtats socials. Fruit d'aquest període neix una generació marcada amb unes seqüeles importants per un dels conflictes bèl·lics de més magnitud, la Segona Guerra Mundial. L'augment de la natalitat, l'aparició de la classe mitjana, l'aparent igualtat de drets entre els homes i l'augment de la productivitat, van fer que la generació que havia patit la guerra s'acomodés en un clima pacífic i deixés de banda la preocupació d'aspectes polítics i d'organització social.

Aquest és el punt d'inflexió en què neix el moviment de la contracultura, acompanyada d'altres moviments revolucionaris. Ha estat indispensable realitzar una diferenciació entre revolució i contracultura, on s'han pogut veure les diferències entre dos moviments aparentment similars; en una revolució tota la societat es veu immersa, en canvi, en la contracultura la societat és qui escull formar-ne part. Els dos termes no són dependents entre si, és a dir, hi pot haver una revolució sense una contracultura i viceversa, però també poden anar lligats com és el cas de la contracultura dels anys 1960-1970, l'analitzada en el treball. Els propulsors d'aquesta, fills dels combatents, descontents del sistema i disconformes amb la manera en què la generació passada havia deixat un món dividit i marcat per la guerra, van reaccionar agrupant-se amb uns ideals clars d'intenció de canvi social, polític i econòmic i amb la necessitat de noves formes d'autoafirmació. Van aconseguir tenir veu pròpia a través de la cultura i dels moviments artístics.

Per poder tenir una visió global i completa del tema ha estat fonamental estudiar dos dels moviments revolucionaris anteriors que van repercutir als anys estudiats, antecedents de la contracultura: el moviment afroamericà pels drets civils i la *Beat Generation*. Els dos se situen a Nord Amèrica, el primer neix per lluitar contra el

racisme i aconseguir la igualtat de drets per tots els ciutadans a través del pacifisme. El segon, va en contra el conformisme social i de totes les normes establertes.

Un anàlisi concret i profund de les característiques i les peculiaritats de la contracultura ha permès formar una base sòlida i clara per poder desenvolupar el treball. S'entén la contracultura com un moviment de lluita contra els valors culturals establerts que busca el desenvolupament d'un model sociocultural alternatiu. A través de diferents personalitats de diverses disciplines culturals i artístiques que es van adherir al moviment, s'ha pogut ampliar i enriquir la visió de la contracultura, per mitjà de la música, el cinema, l'art i la literatura.

Els primers moviments de contracultura es situen a Nord Amèrica, concretament a les universitats, encapçalats per persones amb un nivell cultural i intel·lectual alt que van prendre consciència social i van passar a l'acció a través de la creació d'una nova generació que trencava amb tots els valors establerts. Es va estendre al Regne Unit i seguidament arreu, acompanyat per un procés de desenvolupament global.

D'aquest distanciament d'una part de la societat del sistema materialista occidental, neix a Nord Amèrica el moviment *hippie*, posteriorment estès, que va heretar els valors contraculturals de la generació *beat*, a través de les comunitats amb unes indumentàries pròpies, promovien un estil de vida basat en la senzillesa, l'amor i la pau interior. La música va esdevenir la seva via d'expressió principal i un dels mitjans pel qual transmetre la seva visió.

El treball es centre amb la contracultura de la dècada dels 60, una generació que va trencar amb les normes i vivia al límit, amb un contacte estret amb les substàncies estupefaents, especialment les drogues al·lucinògens i l'alcohol. Les relacions socials van prendre una altra direcció convertint-se amb el sexe recreatiu, fet que va propiciar la creació i l'avenç dels mètodes anticonceptius.

El rebuig de l'estil de vida consumista, l'oposició a la guerra, les drogues recreatives, l'experimentació sexual i un especial efecte pel *rock & roll* van ser les característiques principals de la contracultura dels anys 1960-1970.

La importància de la música esdevé un punt d'aprofundiment concret: la contracultura musical. Aquesta tenia una identitat, un vocabulari i una forma de ser

pròpia, que distava del que hi havia fins al moment; es va passar del *country* i la música folklòrica al *rock & roll*, un moviment revolucionari i de voluntat de canvi.

Una de les figures rellevants del moment, encara que no classificat com a contracultural, va ser Elvis Presley, que amb el seu moviment de pelvis, el seu ball frenètic i la vestimenta peculiar va esdevenir un dels cantants, compositor i actor nord americà amb més de 700 gravacions i un reconeixement global. A causa del seu contacte habitual amb les drogues va morir als 42 després d'una carrera d'èxit.

Robert Allen Zimmerman, conegut amb el nom de Bob Dylan, compositor i cantant de Nord Amèrica, es va convertir amb una figura que movia masses ja que va ser un referent i va donar veu a una generació que necessitava expressar-se. L'esperit revolucionari i l'espontaneïtat de les seves aparicions públiques van ser dues característiques de Dylan com també la seva vestimenta. Va ser guardonat amb nombrosos premis de gran importància mundial.

El panorama musical dels anys 60 es completa amb un estudi en profunditat de dos grups del Regne Unit, *The Beatles* i *The Rolling Stones*, propulsors i capdavanters del que podríem considerar una contracultura que d'una banda mantenia en les seves propostes els principals temes que l'havien configurat però d'altra banda es consoliden com a fenomen de masses. Els primers grups en omplir estadis es van convertir en les figures musicals més populars del moment. Els seus temes es caracteritzaven per la intenció intrínseca de provocar el canvi en la societat.

El grup de Liverpool, *The Beatles*, amb un caràcter educat i correcte, es van situar com el grup amb més vendes del segle XX, el seu estil musical tenia una influència clara amb el *rhythm and blues* i el *blues* progressiu. Les seves peces musicals reflectien els problemes d'un cert sector de la joventut que lluitava en contra la societat de consum i reclamava nous valors estètics, artístics i socials. La seva vestimenta reflectia el seu comportament amb americanes i corbates, cabells a l'estil *Mop Top* i botes Chelsea, en definitiva, un estil poc transgressor que volia arribar a través de la seva música. Per aquest motiu s'ha analitzat unes peces de la producció musical del grup, concretament: *Help!*, *Back in the USSR* i *I Me Mine*.

Es pot observar en *Back in the USSR* del 1968, una paròdia del tema de Chuck Berry "*Back in the USA*", una burla de la cultura obsessionada, nacionalista i

polaritzada de la Guerra Freda i una clara intenció de rebaixar la mala relació entre les dues grans potències mundials, els Estats Units i la Unió Soviètica. Aquesta composició va desencadenar una polèmica mediàtica important que catalogava al grup d'ideologia d'esquerres.

El següent grup, actiu actualment, és *The Rolling Stones*, de Londres, fundat al 1962, i considerat un dels més influents de la història del *rock* i de la contracultura del moment. Tenien un estil rebel i excèntric, promocionat com un grup de vándals juvenils, amb un caràcter carismàtic amb el públic i nombrosos problemes amb la llei i la justícia. Les temàtiques de les seves peces musicals eren temes polèmics i transgressors, recollits amb el lema: *Sexe, drogues i rock & roll*.

De la mateixa manera que amb *The Beatles*, també s'ha estudiat tres de les peces musicals més representatives del grup: *Satisfaction*, *Angie* i *Paint in Black*.

Satisfaction recull el cinisme de l'època i el poc optimisme generacional de la dècada dels 60, la frustració de no aconseguir cap satisfacció. També hi apareix una descripció generalitzada del prototip d'home de l'època: en què la popularitat depenia en funció el nombre de cigarretes que es fumava. També s'hi aprecia la realitat negativa en contra el sistema i es fa visible la llibertat i valentia d'expressió del grup. Aquesta peça es va convertir en el número u de les llistes musicals dels Estats Units.

Els dos grups disten molt en vestimenta i comportament però conflueixen en l'esperit revolucionari i de canvi de les seves cançons, com és el cas de *Back in the USSR* i *Satisfaction*, que posen en evidència la defensa dels ideals de la contracultura a la qual pertanyien i les seves característiques: contacte amb les drogues, sexe lliure, llibertat d'expressió i trencament amb la societat anterior.

Des d'un punt de vista personal, considero que el treball present m'ha servit per clarificar que a través de la cultura i la música es pot fer un treball social fonamental, i d'aquesta manera, entendre amb precisió les peculiaritats i característiques d'una època concreta: quin va ser el context històric del moment analitzat, el per què neix la contracultura i el *rock & roll*, a més de la relació del jovent amb aquest context de canvi sense precedents.

Descriure el final de la Segona Guerra Mundial i l'inici de la Guerra Freda ha estat positiu per tenir clar el punt de partida del treball. Conèixer el clima d'hostilitat i la pobresa que aquests conflictes van generar ha donat sentit a l'estructura del treball i el discurs que s'exposa.

Amb la generació *beat* i el moviment afroamericà pels drets civils s'ha deixat clar l'inici d'un moment històric en què els ciutadans reivindicaven un canvi, projectat a la modificació social i la lluita per les igualtats dels ciutadans.

Tenir la oportunitat d'aprofundir en la generació *hippie* m'ha ajudat a conèixer les conseqüències dels moviments anteriorment comentats i les reivindicacions d'una vida basada amb l'amor i el rebuig de la guerra.

En relació a la contracultura musical i els grups analitzats, m'ha estat positiu per conèixer dues agrupacions referents de la història de la música, dues mítiques agrupacions que des de petit havia escoltat però que no coneixia en profunditat la seva història ni els seus precedents. Analitzat el tema, queda clar que aquests dos grups van ser el motor de canvi d'una societat la qual estava oprimida per uns règims autoritaris i que gràcies a les seves propostes es va poder avançar en temes que abans es consideraven tabús com: el sexe, les drogues i les relacions socials entre persones.

L'experiència d'aquests dos grups juvenils que van aconseguir un èxit admirable dins la indústria musical nord americana ajuda a crear una visió optimista i emprenedora per poder arribar a límits impensables.

En definitiva, tot i l'estil de vida excèntric i revolucionari de l'època, aquest període històric hauria de servir com a referent actual, en una època de desajustos socials, desigualtats i corrupció, on s'hauria de prendre nota d'un període en què es va demostrar que era possible el canvi en un moment difícil d'expressar-se lliurement i avançar per canviar el sistema. El moviment juvenil, entès com un motor de transformació i propulsor de noves idees esdevé un referent per les societats actuals, en que els joves estan immersos dins un sistema capitalista, consumista i opressiu que talla les ales a qualsevol opció de fugir-ne.

11. Bibliografia

Barnatán, M. R. *Antología de la <<Beat Generation>>*. Barcelona, Esplugas de Llobregat: Plaza & Janes, S. A., Editores, 1977.

Cantón, J.A. «Prensa y música: divulgación y crítica.» *Comunicar*, 2004: 43-47.

Casamayor, Jordi Mesalles i Miquel. *Els Beatles contra els Rolling Stones: la balada dels nois dels cabells*. Barcelona: Edicions 62, 1981.

Cook, Bruce. *La generación beat: crónica del movimiento que agitó la cultura y el arte contemporáneo*. Barcelona: Planeta, 2011.

Cripps, Colin. *La música popular en el siglo XX*. Editat per Roy Bennet y Michael Burnett. Traduït per Ruth Prieto Menchero. Madrid: Ediciones Akal, 1999.

Éléonore, Willot. *Light-shows psychédéliques de San Francisco: LSD, art & rock'n roll*. Paris: Harmattan, 2013.

Fabra, Jordi Sierra i. *Historia de la musica Rock: De Los Beatles a San Francisco*. Barcelona: Edicomunicacion, 1986.

Flores, Javier Menéndez. *Extremoduro, de profundis la historia autorizada*. Barcelona: EGEDSA, 2013.

Francino, Josep Maria. *Beatlemania Una crònica personal*. Figueres: Edicions Cal·lígraf, 2015.

Gendre, Marcos. *The Beatles, White Album: en los límites de la creación*. Barcelona: Quarentena Ediciones, 2013.

Geoff Emerick, Howard Massey. *El sonido de los Beatles, memorias de su ingeniero de grabación*. Barcelona: Aibana Productora Editorial, 2011.

Ginsberg, Allen. *Howl, and Other Poems*. California: City Lights Books, 1959.

Ingham, Chirs. *The Story: The Songs: The Solo Years. The Rough Guide to The Beatles*. Editat per Matt Milton. London: Rough Guides, 2003.

J. Mesalles, M. Casamayor. *Els Beatles contra els Rolling Stones, La balada dels nois dels cabells llargs*. Barcelona: Edicions 62, 1981.

Javaloyes, P. «Rolling Stone España.» 2007.

Luís Crespo, Gregorio Vlastelica, Jordi J. Sánchez, J. Matas. *Biografía del rock*. Barcelona: Kairos, S.A.

Mesalles, Jordi. *Els "Beatles" contra els "Rolling Stones": la balada dels nois dels cabells llargs*. Barcelona: Edicions 62, 1981.

Michael, Mick St. *Keith Richards: in his own words*. London: Omnibus Press, 1994.

Neale, Jonathan. *La Otra Historia de la Guerra de Vietnam*. Traduït per Gemma Galdón. New York: El Viejo Topo, 2003.

Roszak, Theodore. *El nacimiento de una contracultura: reflexiones sobre la sociedad tecnocrática y su oposición juvenil*. Barcelona: Kairós, 1970.

Santiago Auserón, Simon Frith, Wlad Godzich, Lucy o'brien, Simon Reynolds, Andrew Ross, David Toop, Lindsay Waters. *Las culturas del rock*. Traduït per Luis Puig Manuel Talens. Luis Puig y Jenaro Talens, eds., 1999.

Simon Frith, Will Straw, John Street. *La otra historia del rock: Aspectos clave del desarrollo de la música popular desde las nuevas tecnologías hasta la política y la globalización*. Editat per Will Straw y John Street Simon Frith. Traduït per Jorge Conde. Sta- Perpètua de Mogoda, Barcelona: Ediciones Robinbook, 2006.

Sounes, Howard. *Bob Dylan, La Biografía*. Traduït per Marta Arguilé. Barcelona: Grupo Editorial Random House Mondadori, 2002.

Spitz, Marc. *Jagger: Rebelde, Rockero, Granuja, Trotamundos*. Traduït per Elena Vilallonga i Víctor Obiols. Barcelona: Alba Editorial, 2012.

Ullate, M. Gómez. *La comunidad soñada: antropología social de la contracultura*. Madrid: Plaza i Valdés, 2009.

Y. Delmas, C. Gancel. *Protest Song, La canción protesta en los Estados Unidos de los años sesenta*. Traduït per Elena Bernardo Gil. Lleida: Milenio, 2005.

Webgrafia:

- . <http://dlc.iec.cat> (últim accés: 2016).
- . *Moviment afroamericà pels drets civils.* 2016.
https://ca.m.wikipedia.org/wiki/Moviment_afroamericà_pels_drets_civils.
- . *Moviment hippie.* https://ca.m.wikipedia.org/wiki/Moviment_hippie (últim accés: 2016).
- . *Wikipedia The Rolling Stones.*
https://es.wikipedia.org/wiki/The_Rolling_Stones.
- . *Youtube Los Rolling Stones en Buenos Aires, Parte 3 - Versus.*
<https://www.youtube.com/watch?v=7dxdFWFRbq0>.
- Chiappussi, F. *La Nación.* 12 / 12 / 2016. <http://www.lanacion.com.ar/78359-treina-anos-junto-al-rock> (últim accés: 12 / 12 / 2016).
- Guevara, John. *Youtube Los Rolling Stones Rock para Siempre.*
<https://www.youtube.com/watch?v=w1WzZwmy7O8>.
- Guirao, Toni. *SlideShare.* <http://www.slideshare.net/mahbes/1-treball-moviment-hippie>.
- Institut d'Estudis Catalans. *Diec2.*
<http://dlc.iec.cat/results.asp?txtEntrada=contracultura> (últim accés: 11 / 03 / 2016).
- Institut d'estudis catalans. <http://dlc.iec.cat> (últim accés: 2016).
- Telefe. *Youtube Entrevista a Los Rolling Stones - Parte 1 - Versus.*
<https://www.youtube.com/watch?v=wUQXwWxHRGI>.
- Viquipèdia. *Martin Luther King.* 2016.
https://ca.m.wikipedia.org/wiki/Martin_Luther_King.